

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vnímání času u předškolních dětí

Vypracovala: Lucie Bíchová
Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. března 2018.

Lucie Bíchová

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá rozvojem vnímání času u dětí předškolního věku. Předkládá řadu praktických činností, jejichž prostřednictvím je možné dětem tuto oblast zábavnou i poučnou formou přiblížit. Cílem práce je předložit metodické návrhy na činnosti vedoucí k rozvoji vnímání času, uskutečnit realizaci projektů a zjistit jejich efektivitu. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na kognitivní vývoj dítěte v předškolním věku a popisuje možnosti projektové výuky. Praktická část obsahuje čtyři projekty, které byly naplánovány a zrealizovány ve třídě se skupinou předškolních dětí ve věku pět až šest let, a jejich závěrečné vyhodnocení. Projekty jsou zaměřené na rozvíjení orientace v čase a jejich účinnost byla ověřena zmapováním předchozích dovedností formou rozhovorů s dětmi a opakováním rozhovoru se stejnými otázkami po ukončení projektu.

Klíčová slova

předškolní věk, kognitivní vývoj, vnímání času, projekt

Abstract

The bachelor thesis deals with the development of the time perception of preschool children. It submits a number of the practical activities which provides this field to the children in an enjoyable and edifying way. The aim of this thesis is to offer the methodical concepts of activities leading to the development of the time perception, to realize the projects and to find out their effectiveness. This work is divided into the theoretical and the practical part. The theoretical part is focused on the cognitive development of the preschool child and it describes the possibilities of the project lessons. The practical part is consist of four projects, which were planned and realized in the class of preschool children from five to six years old, it also includes the final evaluation. The projects are aimed at the development of orientation in time, and their influence was proved by eliciting the previous skills via the interviews with the children that were done before and after the projects.

Keywords

Preschool children, cognitive development, time perception, project lesson

Poděkování

Ráda bych věnovala poděkování Mgr. Evě Svobodové za vedení mé bakalářské práce, za její cenné rady a čas, který mi při konzultacích věnovala. Také bych ráda poděkovala mateřské škole Papírenské v Českých Budějovicích za umožnění realizace praktické části mé práce. Své rodině a svému příteli děkuji za veškerou podporu při mých studiích.

Obsah

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 Kognitivní vývoj podle J. Piageta.....	8
1.2 Kognitivní vývoj podle Vygotského.....	10
1.3 Kognitivní vývoj podle Vágnerové.....	11
1.4 Vnímání	13
1.4.1 Vnímání času	14
1.4.2 Předmatematické činnosti.....	16
1.5 Vstup dítěte do základní školy.....	17
1.6 Projektová výuka.....	18
1.7 Metody kognitivního rozvoje v mateřské škole	20
2 PRAKTICKÁ ČÁST	24
2.1 Týdenní projekt 1.....	24
2.2 Týdenní projekt 2.....	35
2.3 Týdenní projekt 3.....	42
2.4 Týdenní projekt 4.....	46
2.5 Ověření efektivity projektu.....	55
2.6 Otázky k rozhovoru s dětmi.....	56
2.7 Výsledky rozhovorů před projekty třída A	56
2.8 Výsledky rozhovorů před projekty třída B	57
2.9 Výsledky rozhovoru dětí třídy A bez projektu po 4 týdnech	58
2.10 Výsledky rozhovoru dětí z třídy B po 4 týdnech projektů	59
ZÁVĚR	61
Seznam použité literatury a zdrojů	62
Seznam obrázků	64
Seznam tabulek	65
Seznam příloh	66
Příloha: Fotografie z realizace projektů	67

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám rozvojem vnímání času u dětí předškolního věku. Téma vnímání času bývá v předškolním vzdělávání poněkud opomíjeno. Žijeme v domnění, že čas je především důležitý pro nás dospělé a děti se vždy dozví, co a kdy mají dělat. Jsem ale přesvědčená, že lepší orientace v čase pomůže dětem se lépe orientovat v běžném životě. Je nakročením k samostatnosti a schopnosti zvládat své povinnosti a úkoly, což děti zúročí prvořadně při zahájení školní docházky. Proto jsem se rozhodla hledat cesty, jak dětem orientaci v čase usnadnit, a jak jim přiblížit toto téma, které je součástí matematické pregramotnosti, ale především našeho každodenního života.

Tato práce si dala za cíl prozkoumat možnosti rozvoje dovedností dětí předškolního věku v oblasti vnímání času. Obsahuje vytvořené projekty, které nabízejí řadu činností k rozvoji vnímání času u dětí předškolního věku. Ty mohou napomoci dětem lépe pochopit jednotlivé oblasti týkající se seznámení s časem, s časovými pojmy, časovou posloupností a její strukturou. V praktické části jsou využity pomůcky, které k rozvoji vnímání času napomáhají. V rozhovorech s dětmi zjišťuji, jak se získanými dovednostmi dokážou pracovat. Všechny uvedené činnosti jsou vyzkoušeny v praxi, popsány a zhodnoceny. Bakalářská práce obsahuje fotografie dětí v průběhu činností. Nedílnou součástí práce jsou otázky k rozhovoru s dětmi. Rozhovor byl veden zábavnou formou pro zjištění, zda a jak se dítě v předškolním věku orientuje v čase před vstupem do základní školy.

Východiskem práce je má zkušenost s tím, že témata z oblasti vnímání času bývají v mateřských školách opomíjena, a přitom se nabízí jejich propojení s dovednostmi a zkušenostmi dětí, které nabývají nejen v mateřské škole, ale v každodenním životě. Teoretickým východiskem pro mne bude odborná literatura zaměřená především do oblasti kognitivního vývoje dítěte předškolního věku a matematické pregramotnosti.

1 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části své bakalářské práce popisuji kognitivní vývoj dítěte z pohledu J. Piageta, L.S. Vygotského a M. Vágnerové. Dále se věnuji oblasti vnímání u dítěte předškolního věku. Globálně popisuji oblast vnímání sluchu, zraku a prostorové vnímání. Podrobněji rozebírám oblast vnímání času, která je pro mou práci klíčová. Jelikož se v praktické části zabývám projekty zaměřenými na oblast vnímání času, zmiňuji též projektovou výuku. Na závěr se věnuji metodám kognitivního rozvoje, ze kterých budu dále čerpat při tvorbě projektů na rozvíjení času.

1.1 Kognitivní vývoj podle J. Piageta

Studii dětského myšlení a zkoumáním kognitivního vývoje se zabýval švýcarský psycholog Jean Piaget. Svým zkoumáním se pokusil vysvětlit, jak se v dětství vytvářejí základy poznávání. Základní princip kognitivního vývoje podle Piageta byl sledován podle dvou procesů, a to pomocí asimilace a akomodace (Kohoutek, 2001).

Proces asimilace lze charakterizovat jako proces přijímání a osvojování si nových zkušeností, které však nemusejí být na úrovni poznatků a mysli člověka, proto dochází k akomodaci, ve které dochází k přizpůsobení novým prvkům a dochází tak k obohacení narušené rovnováhy. Schopnost asimilovat a akomodovat nové poznatky vychází z procesu zrání. Zohledňuje, s jakým množstvím a kvalitou podnětů se dítě setkává (Piaget, 2001).

Podle Piageta (2001) se člověk neustále učí v prostřednictví kontaktu s okolním světem a získává zkušenosti, které se ukládají v poznávacích strukturách, ty se nazývají asimilační schémata (kognitivní schémata).

Tato schémata určují citlivost na podněty z prostředí, na učení a získávání nových poznatků a zkušeností probíhající v souladu s tím, jak jsou tato schémata nastavena. Proces poznávání je spojen s emocionálními prožitky. Každé dítě má specifický proces poznávání a individuální přístup k získávání a osvojování nových zkušeností (Piaget, 2001).

J.Piget (2001) tedy vysvětluje proces učení jako adaptaci biologického a psychologického mechanismu, organismu a prostředí. Mezi procesem akomodace a asimilace je dynamická rovnováha, která bývá permanentně narušována a následně vyrovnána. Pokud je rovnováha narušena, může docházet k tzv. kognitivnímu

konfliktu, který je potřeba ihned vybalancovat. K tomu nám pomáhá proces akomodace, který objevuje řešení a mění schéma pod vlivem nové zkušenosti (Piaget, 2001). Proces poznávání J. Piaget dělí do čtyř stádií vztahujících se k oblasti kognitivního vývoje.

1. Stádium senzomotorické (0-2 roky)

Podle Piageta (2001) dítě odlišuje sebe samo od ostatních zdrojů a vnímá stálostí objektu, což přispívá k jeho mentálnímu rozvoji. Myšlenkové operace jsou vázány na prakticky prováděnou činnost spjatou s vnímáním a pohybem.

2. Stádium symbolického (předpojmového) myšlení (2-7 let)

Dítě se za pomoci myšlení učí užívat jazyka. Piaget (2001) definoval myšlení dítěte jako egocentrické, při kterém dítě směřuje své myšlenky a jednání na svou vlastní osobnost. Dítě se nedokáže podívat na problém z pozice druhého člověka. Ve fázi symbolického myšlení užívá dítě slov jako „předpojmů“ spíše než jako skutečných pojmů. Předpojmy jsou založeny na vedlejších, nepodstatných vlastnostech („Jsem chlapeček, mám modré botičky“). Dítě již dokáže uvažovat v celostních pojmech, usuzování je však vázáno na vnímané či představované skutečnosti. J. Piaget (2001) podotýká, že dítě se zaměřuje na to, co vidí či vidělo. Piaget vyzkoušel na dětech pokusy, při kterých zkoumal jejich rozumové poznání a chápání. Př. Piagetových pokusů: Úzká a široká sklenice naplněná vodou – dítě říká, že v úzké sklenici je vody více, i když vidělo, jak dospělý přelévá vodu z jedné sklenice do druhé. Dlouhá a krátká řada stejného počtu mincí – dítě říká, že v delší řadě je mincí více, až si je spočítá, tak zjistí, že jich je stejný počet.

Dítě není schopno uvažovat o pojmech výška – šířka, není schopno pochopit zachování počtu. Myšlení u dítěte je egocentrické, antropomorfní, magické a artificialistické (Piaget, 2001).

3. Stádium konkrétních operací (7-11 let)

Dítě dokáže chápat vztahy mezi různými ději, přičemž vychází z vlastní zkušenosti. Je schopno užívat logických operací, které se stále vážou na konkrétní věci a jevy. Piaget (2001) vysvětluje vznik logického myšlení na příkladu pokusu s korálky přesypanými ze široké sklenice do úzké sklenice – v tomto věku už je dítěti na první pohled jasné, že se množství korálků nezměnilo.

4. Stádium formálních (abstraktních) operací (11–12 let a více)

Významně se mění kvalita myšlenkových operací. Dítě dosahuje dalšího vyššího stupně logického myšlení. Podle Piageta (2001) se v té době objevuje nový operační systém, systém formálních operací. Toto stádium popisuje tak, že dítě dokáže přemýšlet a uvažovat nad abstraktními pojmy. Zabývá se též budoucností a ideologickými problémy (Piaget, 2001).

Teorie Jeana Piageta patří k nejvýznamnějším psychologickým teoriím 20. století.

1.2 Kognitivní vývoj podle Vygotského

Dalším významným autorem je ruský psycholog Lev Semjonovič Vygotskij, který se zabýval sociální integrací a jazykem jako hlavními faktory kognitivního vývoje dětí. Teorie Vygotského částečně souvisela i s teorií Piageta, jehož práce byla pro něj inspirativní. Piaget se zabýval teorií, která hodnotí kognitivní vývoj v procesu zrání tzv. „zvenitř ven“ a zdůrazňoval biologický aspekt vývoje. Na rozdíl od Vygotského, který popisuje kognitivní vývoj prostřednictvím vstřebávání zkušeností zvenčí čili ve směru „zvenku dovnitř“ (Rusiel, 2000, Sternberg, 2002).

Pro Vygotského má velký význam sociální interakce. Zpočátku dítě není schopné vytvářet jazyk a utváří se nejprve motorika a smyslové vnímání. Za největší pokrok považuje průlom a využití řečového projevu, kdy se jazyk spojuje s myšlením. Vygotský (1976) je názoru, že jazyk přináší možnost uvažovat o svých myšlenkách. Dítě je schopno své myšlenky prostřednictvím řeči regulovat a předávat je ostatním lidem. Z hlediska vývoje řeči vymezuje tři etapy. Fáze předintelektuální sociální řeči je utvářena v období do tří let věku dítěte a váže se na sociální prostředí. Další etapa zahrnuje užívání řeči egocentrické v období od tří do sedmi let věku dítěte, ve které je řeč a komentování situací zaměřeno na vlastní osobu. Vnitřní řeč je utvářena od sedmi let. Dítě dokáže ovládat své chování a jednání (Vygotský, 1976).

Ve čtyřech stádiích Vygotského je popsán další vývoj pojmů. První z nich je neurčitý stupeň, ve kterém dítě nedokáže rozumět a užívat pojmů. Ve druhém komplexním stupni dítě zapojuje logiku a využívá více strategických pojmů. Ve třetím stádiu fáze potencionálního pojmu se zaměřuje na vlastnosti různých objektů a v posledním stádiu zralého pojmu podle Vygotského dochází k využití strategií, které se orientují na více vlastností sledovaného objektu (Vygotský, 1976, Rusiel, 2004).

Zóna proximálního vývoje je klíčovým pojmem Vygotského teorie. Představuje potenciál pozorovatelných dovedností u dítěte, zdůrazňuje vliv sociálního prostředí na kognitivní vývoj. Vygotský se domnívá, že lidé při sledování dětí většinou hodnotí jejich navenek dosažené schopnosti, místo aby věnovali pozornost potenciálu, který by se mohl u dítěte dále zužitkovat. Při měření zóny proximálního vývoje se vycházelo z několika testovacích metod. Za nejznámější testovací metodu je považován „*Feuersteinův nástroj pro stanovení učebního potenciálu*.” Dle výzkumů dítě pomocí určitého myšlení dosahuje lepších výsledků v přítomnosti jiných lidí (Sternberg, 2002, Vygotskij, 2004).

Vygotský svou pozornost upínal na chování a vývoj dítěte, zkoumal jeho hlubší poznání. Sledoval nejen správné odpovědi dítěte, zaměřoval se i na jeho nedostatky a jejich řešení. Jeho důraz na zdokonalení učebního procesu značně ovlivnil praktickou sféru ve vzdělávání. Vygotský spolu s Piagetem jsou považováni za nejvlivnější vývojové psychology současné doby (Sternberg, 2002, Vygotskij, 2004).

1.3 Kognitivní vývoj podle Vágnerové

Vágnerová (2000, s. 102) zmiňuje: „*Poznávání v tomto věku se projevuje především v zaměřenosti na nejbližší svět a pravidla, která v něm platí. Dá se říci, že typický způsob uvažování u předškolních dětí je názorné, intuitivní myšlení.*“

Vágnerová (2000) popisuje v předškolním období tyto znaky myšlení: Egocentrismus, při kterém je pozornost dítěte zaměřena pouze na svoji osobnost. Fenomenismus, který se váže na aktuální představu, odpoutání se od reality. Svět je pro dítě takový, jak vypadá. Dále magičnost, ve které dítě není schopno rozeznat fiktivní svět od reality, zkresluje svět poznávání. Absolutismus, který vychází z jasného a úplného přesvědčení (Př. „Když mi někdo nabídne produkt a bude tvrdit, že je nejlepší, budu si to myslet.“) (Vágnerová, 2000).

Kognitivní procesy zahrnují řeč, myšlení, paměť, vnímání a učení. K poznávacím funkcím podle Bednářové a Šmardové (2012) řadíme tyto schopnosti – vizuomotoriku, grafomotoriku, řeč, sluchové a zrakové vnímání, vnímání prostoru, vnímání času a základní předmatematické představy.

Poznávací procesy v rámci rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) nalezneme primárně v oblasti Dítě a jeho psychika.

Podle RVP PV (2018, s. 15): „*Záměrem psychologické oblasti je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.*“

V předškolním období dítě vnímá věci a jevy tak, jak jsou, a nepropojuje si další souvislosti s nimi spojené. Vnímá svět globálně, bez zaměřování se na detaily, nebo naopak se zaměří na detail a okolí nevnímá. Předškolní dítě má vytvořeno pojem o trvalosti jednoho objektu v čase a prostoru, nemá ale vytvořený pojem trvalosti množiny předmětů. Není schopné vnímat komplexněji více než jeden aspekt situace (Vágnerová, 2000). Myšlení v tomto věku charakterizuje Vágnerová (2000, s. 107) jako: „*Útržkovost, nekoordinovanost a nepropojenost.*“

Myšlení propojuje řeč, jejímž prostřednictvím dítě sděluje, co si myslí. Je důležitá v kolektivu z hlediska navazování vztahů s rodinou a vrstevníky, utužuje dobré postavení v sociální skupině. Pro dítě je v období do šesti až sedmi let vývoj řeči zásadním krokem. Děti s nedokonalým či opožděným vývojem řeči mívají časté problémy se čtením, psaním a počítáním v následujících etapách svého života, týkající se především specifických poruch učení jako je dyskalkulie, dyslexie, dysgrafie apod. Podpora rozvoje řeči je zaměřena hlavně na slovní zásobu, přičemž pedagog při své práci s dítětem využívá básní, písní, pohádek, a jiných zdrojů vhodných pro zdokonalení komunikační dovednosti a zlepšení řečového projevu (Bednářová, Šmardová, 2012).

Další složkou kognitivních procesů je paměť, která se svou kapacitou zvyšuje s přibýváním věku dítěte. Je definována jako schopnost uchovávat a používat informace. Dítě po čtvrtém roce je schopno vzpomínat na věci a jevy dříve z minulosti, které u něho byly emotivně uchyceny. V tomto období dítě nejvíce přitahují básničky a jednoduché říkanky. Po čtvrtém roce dítě jeví svůj zájem o ztvárnění písní a využití rytmu. Nezastupitelnou roli v předškolním období mají pohádky, na nichž se dítě učí chápat dějovou posloupnost příběhu, rozdíly mezi dobrem a zlem a jejich opakování mají v tomto procesu své opodstatnění. U předškolního věku je paměť spjatá s fantazií. Dítě nedokáže propojovat souvislosti různých jevů, proto si pamatuje hlavně to, co je

pro něj důležité nebo zajímavé. Paměť tohoto věku je zaměřená na konkrétní zrakové představy a pohyb (Kucharská, Švancarová, 2004).

Za primární ze všech kognitivních procesů však musíme uvést vnímání. Vnímání jako celek je podstatnou složkou dětské psychiky, která ovlivňuje jeho myšlení, řeč, paměť, bezpečnou orientaci v prostoru a čase a je důležitým prvkem při adaptaci ve školním prostředí (Vágnerová, 2000). Blíže je tato oblast popsána v následující podkapitole.

Vágnerová (2000, s. 106) uvádí, že: „*Negativním aspektem u předškoláka je náhoda, která mu kazí řád světa. Dítě náhodu odmítá, vyvolává v něm nejistotu, protože ji nelze dostupnými prostředky vysvětlit.*“ Děti se učí od dospělých, je dobré dětem předkládat problémy k řešení. Dítě se díky tomu naučí reagovat a ví, jak k situaci přistupovat, a jak věci dělat správně. Rodiče jsou mu oporou. Podle Vágnerové (2000, s. 109): „*Předškolní dítě vyjadřuje svůj názor na svět v kresbě, vyprávění nebo ve hře, v nichž projeví typické znaky dětského myšlení a emočního prožívání.*“ Dítě potřebuje pevný řád pro pocit jistoty, bezpečnou orientaci a celkového uspokojení. Sebepojetí dítěte je ovlivňováno prostředím, ve kterém dítě žije. Utváří jej i osoby, se kterými je v kontaktu a vztahy mezi druhými lidmi. Snadno se seznamuje se svojí rolí z hlediska pohlaví. Ví, jak se chovat, s čím si hrát, ví, co je pro něj důležité (Vágnerová, 2000).

1.4 Vnímání

Vnímání je poznávací proces, který bezprostředně zahrnuje všechny smyslové podněty. Proces vnímání nám umožňuje přijímat a zpracovávat informace. Vágnerová (2002) popisuje, že vnímání u předškolních dětí se upíná na aktuální skutečnost. Také Říčan (2008) uvádí vnímání jako proces, kdy je dítě v interakci se sebou samým a se svým okolím.

Vnímání u předškolních dětí lze charakterizovat jako globální. Dítě se zaměřuje na celek namísto detailů, jeho chápání souvisí s rozvojem myšlení a paměti. Dítě dokáže vnímat vše, co se kolem něho děje a dokáže si díky této schopnosti propojovat řadu souvislostí. U dětí se snažíme rozvinout dostatečnými podněty jeho zrakové, sluchové, prostorové a časové vnímání. Snažíme se rozvinout vnímání všemi smysly (Bednářová, Šmardová, 2015).

Rozvoj sluchového vnímání má zásadní význam v rozvoji řeči u dětí předškolního věku. Podporujeme ho při činnostech zahrnující rytmická cvičení, vytleskávání

a zpěvu písniček. Učíme dítě rozeznat vysoké a nízké tóny, učíme hlásky ve slově a hry na způsob tiché pošty či slovní kopané (Bednářová, Šmardová, 2015).

Nezastupitelné v poznávání světa a okolí je vnímání zrakové, které je důležité pro čtení, psaní i počítání. Rozvíjíme ho hrami na zapamatování nebo různými skládačkami dle vzoru (Bednářová, Šmardová, 2015).

Jednou ze schopností důležitou pro orientaci v prostředí, ve kterém se dítě nachází, je vnímání prostoru. Dítě si uvědomuje, kde je nahoře, dole, vpravo, vlevo, vysoko, nízko, daleko a blízko. Tyto pojmy můžeme rozvíjet pomocí reálných situací i třeba obrázku. Dítě se cítí dobře v prostředí, které zná (Bednářová, Šmardová, 2015).

1.4.1 Vnímání času

Čas je ustálený jev, který rozvíjí dětskou orientaci. Napomáhá k pochopení návaznosti dne, upevňuje denní režim dítěte. U dětí se vnímání času vyvíjí pomalu, děti se ho učí pozvolna. Neustálé opakování rozšiřuje dětem obzory a dodává pocit jistoty. Dítě měří čas pomocí opakovaných událostí či jevů během celého dne. Vnímá převážně přítomnost, tedy co se děje právě teď, v tuto chvíli. Dítě nespěchá, pozvolna se učí a propojuje časové sledy (Vágnerová, 2000).

Vnímání času je pro děti stejně důležité jako rozvoj kterékoli jiné dovednosti. Schopnost orientovat se v čase, je pro děti obrovská záchrana, neboť čas je pro dítě velmi důležitý. Ne z hlediska toho, že musí znát, v kterou hodinu, co dělá, ale díky sledovým událostem pochopí různé jevy, pochopí, co je po čem a zvládá se bezpečně a snadno orientovat. Dítě si uvědomuje nejvíce přítomnost, ale je seznámeno i s bližší minulostí a budoucností (Bednářová, Šmardová, 2007).

Vhodné pro uvědomění si časové posloupnosti jsou rituály, které dítě informují, že každý den má svůj rozvrh či plán, kterým se řídíme. Děti pak nemají zmatek v činnostech a ví, po čem má co přijít. Měli bychom seznámit děti s pojmy ráno, poledne, odpoledne a večer, co se děje s přírodou v jednotlivých ročních obdobích. Mohly by se také naučit rozlišit, kdy chodí do mateřské školy – v týdnu a kdy ne, o víkend. Vnímat čas nám mnoho usnadní, můžeme se seznámit i s hodinami, které nám přesně určují, kdy se co odehrává (Bednářová, Šmardová, 2015).

Podle Bednářové (2012) je vnímání plynutí času pro předškolní dítě vymezeno událostmi, které ho obklopují, které se pravidelně střídají. Charakteristické činnosti

pro den, noc, ráno, poledne, večer. Uvědomování si jednotlivých časových úseků je velice subjektivní, závislé na individuálním prožívání aktuální situace. Čím je časový úsek delší, např. střídání ročních období, tím je pro dítě obtížnější vytvořit si představu o trvání daného úseku.

Bednářová (2012) dále uvádí, že vnímání plynutí času úzce souvisí s vnímáním časové posloupnosti, časového sledu, uvědomování si příčiny a následku, začátku a konce. Čím je dítě starší, tím lépe dokáže ze sledu událostí vyvodit událost následnou, situaci předjímat a být na ni připraveno. Tento algoritmus usnadňuje každodenní činnosti, dává dítěti jistotu a bezpečí, významně se promítá do učení. Zároveň s přibývajícím věkem dítě dokáže zpracovat více informací následně za sebou.

Kaslová (2010, s. 95) udává že: *„Časové uspořádání je dáno vztahy mezi událostmi, ději; jde o vztahy: stát se, přijít, odejít, ujet, „dřív než“, „později než“.* Časové uspořádání procvičujeme v souvislosti s literární výchovou, kdy děti uspořádávají děje. Lze uplatnit i u nácviků pracovních algoritmů. U nich na rozdíl od literární výchovy můžeme procvičovat oba vztahy: po směru toku času i opačný – proti toku času. Časoprostorové uspořádání je uspořádání „je/jde/byl před – lze chápat jak časově, tak prostorově. U těchto vztahů je obtížné rozhodnout, jak na ně dítě nahlíží. Buď se dítě soustředí na dynamiku situace, na sekvenci obrazů, nebo je důležitý poslední obraz – postavení objektů v něm, jako by se čas zastavil.

Jeden z výzkumů je zaměřen na popis specifických kognitivních jevů v předoperačním stádiu od dvou do šesti až sedmi let. v tomto období se v dítěti začíná aktivně rozvíjet mentální reprezentace započaté motorické fáze. Dle Steinberga (2002): *„Se časovou neboli kinematickou informací a posloupností učíme při pozorování objektů, které se pohybují, nebo díváme-li se na objekty z úhlu pohledu, jenž se mění, protože se sami pohybujeme.“*

Podle Bednářové (2012) předškolní dítě s pozvolněji se vyvíjejícím vnímáním času si hůře osvojuje pojmy z časové orientace, obtížněji si navyká na sled každodenních činností, např. pozvolněji si osvojuje jednotlivé kroky při oblékání nebo zaměňuje pořadí úkonů.

Vlivem oslabení vnímání času a časového sledu může docházet ve školním věku například k těmto obtížím: potíže při čtení a psaní (záměny pořadí čísel a písmen), chybovost v pořadí úkonů, potíže při hospodaření s časem při učení (špatné rozvržení

učiva, chybný odhad v časové dotaci na splnění jednotlivých úkonů). Popisované problémy mohou přetrvávat do dospělosti. Oslabené vnímání časového sledu může být jednou z příčin opakující se nedochvilnosti.

Nevyzrállost v této oblasti vnímání se může projevovat obtížným chápáním pojmů označujících jednotlivé úseky posloupnosti dne, špatné přizpůsobení změnám, záměnu v pořadí činností. Nevyzrállost vede k chybování v pořadí úkolů, poruchy učení v rámci špatného rozvržení činností. Může vést k obtížím při osvojování vědomostí (Bednářová, Šmardová, 2007).

1.4.2 Předmatematické činnosti

Název předmatematické činnosti je definován jako užití matematických pojmů u dětí v předškolním věku. Děti předškolního věku chápou matematiku jinak než dospělí a žáci základních škol. Do předmatematických pojmů mimo jiné spadá orientace v prostoru a čase, souvisí s myšlením a logickým uvažováním. Matematika u dětí v mateřské škole operuje s různými geometrickými tvary, barvami, množinami, vnímáním prostoru. Seznamuje s pojmy, co je před, za, nad, pod. Dítě chápe čísla, ale nevyužívá jich. V předškolním věku dítě napočítá klidně do dvaceti, ale neučí se čísla psát či dosazovat do pracovních listů. Čísla jsou uspořádána formou teček nebo piktogramů čili formou zjednodušenou. Předmatematické představy mají pouze připravit děti k matematice a k dalším etapám vzdělávání (Kaslová, 2010).

Dítě využívá konkrétního myšlení. Kaslová (2010, s. 6) uvádí, co by mělo dítě zvládnout před vstupem do základní školy: „*Mělo by umět vytvářet představy na základě poslechu, pod které spadá např. převyprávění příběhu, pohádky, dále vnímat souvislost mezi jednotlivými objekty, orientovat se bezpečně v prostoru, využívat jednoduchých časových pojmů, respektovat pokyny, zvládat metody řešení, chápat číslo – ne ho umět ztvárnit.*“

Dítě může zaujímat dvě role, a to roli aktéra, který využívá předmatematických pojmů, řeší je, experimentuje, nebo roli pozorovatele, která vychází z představ a propojování souvislostí. Dítě v této roli působí jako divák. Při práci s dítětem můžeme využít formu individuální, která vyžaduje více času a trpělivosti nebo formu skupinovou, která závisí na charakteristice a individuálních potřebách dětí, závisí na počtu dětí a využití času (Kaslová, 2010).

Děti nadané na matematiku se často inspirují rodiči. Matematické nadání se objevuje nejčastěji u dětí, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání. Pro nadané děti pedagogové vytvářejí individuální vzdělávací plán (Kaslová, 2010).

S matematikou se děti mohou setkat i při práci s počítačem a interaktivní tabulí. Díky mediálním prostředkům získávají spoustu informací a učí se orientovat v moderním světě, to má dopad na dětský rozvoj. Mediální obsahy také pomáhají dětem se specifickými poruchami učení či jinými znevýhodněními, ty však jen úzce souvisejí s matematikou (Kaslová, 2010).

Důležité získání informací a zároveň předmatematické orientace lze dosáhnout v různých pro dítě zajímavých činnostech, například při popisu obrázku, při čemž dítě pozoruje a komentuje, co na obrázku vidí, co na něm chybí, seřazuje, jak jdou obrázky za sebou apod. Při hrách se dítě učí pracovat s podmínkou, hrát podle pravidel a využívá pojmů týkajících se pravdivosti a nepravdivosti. Také se učí porovnávat jednotlivé objekty, nejprve hmotné, které jsou vhodné především pro děti mladšího věku, později zapojují představivost a smysly, porovnávají zvuky a hlasy (Kaslová, 2010).

Při přiřazování si dítě uvědomuje souvislosti mezi objekty. Aktivity se mohou objevovat v podobě třídění korálků nebo přiřazování objektů do nadřazených pojmů. Třídít můžeme též podle velikosti, podle barvy, řadit předměty od nejmenšího po největší apod. Seznamuje se s pojmy první a poslední, setkává se s číslem a počtem na obecné rovině. S matematickými pojmy se setkáváme neustále, ať už se týkají orientace v prostoru, v čase nebo souvisejí s logickým myšlením. Je důležité vytvořit základ předmatematických schopností pro další rozvoj v navazujícím vzdělávání. Děti zkušenosti s matematikou získávají především intuitivně, formou hravých činností (Kaslová, 2010).

1.5 Vstup dítěte do základní školy

Dítě by se mělo v mateřské škole naučit základním dovednostem, které jsou důležité v dalších vývojových etapách jeho života. Bednářová, Šmardová (2012) zmiňuje, jak je důležité citlivě vnímat konkrétní dítě. Klademe na dítě takové požadavky, které vycházejí z aktuálních možností a potřeb dítěte. Často se setkáváme s dětmi slabšími, pomalejšími, nestabilními apod. Cílem mateřské školy je rozvinout u dítěte všechny

jeho oblasti – biologická, psychologická, interpersonální, socio – kulturní, environmentální a připravit ho na další vstup do života. Vytváříme tedy předpoklady pro další vzdělávání a podporujeme individuální možnosti rozvoje. Dítě nepřipravené na školu bývá často nepozorné, nesoustředěné, má úzkosti a nebere ohledy na autoritu. Dítě by mělo být připravené po fyzické, psychické i sociální stránce (Bednářová, Šmardová, 2015).

Důležitou roli v přípravě dítěte na školu zastává diagnostika, s jejíž pomocí zjišťujeme úroveň rozvoje dítěte v oblastech jako je motorika, řeč, sluch, zrak, paměť, vnímání, sociální vztahy apod. Pedagog mateřské školy si vede záznamový arch, kde vyhodnocuje, co dítě na škále zvládá, zvládá s dopomocí, nezvládá. Díky této pomůcce může sledovat, co je u dítěte dobré neustále rozvíjet a jakým směrem ho vést (Bednářová, Šmardová, 2007).

Vstup dítěte do školy zahrnuje celé jeho předchozí vývojové období. Dítě v České republice nastupuje do základní školy při dosažení věku šesti let, někdy později při odkladu školní docházky. Mateřská škola úzce spolupracuje s rodinou a připravuje dítě na další vzdělávací etapu. Zahájení povinné školní docházky je považováno jako vyvrcholení a završení předškolního období (Opravilová, 2016).

Ve vzdělávání vymezujeme dva pojmy a tím je školní připravenost a školní zralost. Podle Bednářové, Šmardové (2011) je školní zralost dosažení takového stupně vývoje (psychického, fyzického, emocionálního, sociálního) ve kterém se bez potíží dokáže adaptovat do výchovně – vzdělávacího procesu. Kromě vymezení pojmu školní zralost se začal využívat pojem školní připravenost. Školní připravenost vychází z kognitivních, emocionálně – sociálních, pracovních a somatických kompetencích, které dítě nabývá učením a získáváním zkušeností zejména v prostředí mateřské školy (Bednářová, Šmardová 2011).

Před vstupem do základní školy dítě absolvuje zápis, u kterého pedagog kontroluje slovní zásobu, správnou výslovnost, držení tužky, všímá si detailů při kresbě postavy apod. (Opravilová, 2016).

1.6 Projektová výuka

Nové metody vyučování a vzdělávání žáků se začínají promítat do projektové výuky. Ta se již objevuje v mateřských školách, přičemž vstupuje do kontaktu s okolím.

Projektová výuka má vždy stanovený jasný cíl, kam chce směřovat a je provázána praktickým životem. Významně se projevuje kvalita komunikace mezi učitelem a žákem. Žáci se aktivně zapojují do tvorby projektu, jsou vedeni učitelem. Společně vytvářejí téma a obsah výuky. Učitel působí jako poradce, koordinátor a partner. Jde o aktivní učení, přičemž dítě získává zkušenosti z okolního světa (Kratochvílová, 2006).

Projekty vycházejí z konkrétní situace či tématu, jsou propojeny s reálným životem. Mohou se týkat např. adaptace žáků do mateřské školy, čekání sourozence, parku bez psích exkrementů apod. Projekty mohou mít spousty podob a přispívají ke zlepšení výuky. Počátek projektů vzniká realizací, na kterou se podílí učitel spolu s dětmi. Prvotním bodem je zveřejnění. Následuje stanovení cílů, realizace formou činností, dotazníků, rozhovorů a je zakončeno vyhodnocením. Děti vstupují do praktického života a dokážou se radovat z dosažených úspěchů (Kratochvílová, 2009).

Důležitou součástí projektu je utváření partnerského vztahu mezi učitelem a dítětem. Učitel je dítěti plně k dispozici, mohou se spolu domlouvat na realizaci a dosahují vzájemné podpory. Dítě má možnost dosáhnout posledního patra pyramidy Abrahama Maslowa a tím je sebepojetí, seberealizace čili utváření vlastního já. Dítě si uvědomuje své potenciality a dosahuje svých cílů (Kratochvílová, 2006).

Při realizaci projektu zapojujeme komunikaci, vyměňujeme si názory, diskutujeme o možných námětech a změnách. Především necháváme proudit komunikaci dětí mezi sebou. Dominantní roli má dítě, učitel je pouze pozorovatelem, který nabízí pomoc. Chce-li učitel pracovat s projekty, musí vytvářet pozitivní klima ve třídě.

Projektová výuka se začala vyvíjet už v 19. a 20. stol. a jejím zakladatelem byl W.H. Kilpatrick. Dítě se učí od nás a my od něho. Projekty vychází z experimentování a řešení problému, vždy mají praktický cíl a uspokojujivé zakončení (Kratochvílová, 2009).

Projekty probíhají formou brainstormingu. Dají se hlavy dohromady, přemýšlí se, navrhuje, experimentuje, vymýšlí a buduje, tyto podněty vedou k realizaci. Kratochvílová (2006) popisuje rozdělení projektů na krátkodobý, který trvá jeden den, střednědobý, který je realizován formou celého týdne, dlouhodobý během jednoho měsíce a mimořádně dlouhodobý, který přesahuje jeden měsíc. Projekt musí být důkladně propracován. Projekty bývají individuální nebo skupinové. Mohou být

zaměřené na jeden okruh nebo zahrnují více témat. Je nutno určit místo a čas realizace projektu.

Kratochvílová (2006) zmiňuje tři fáze, které jsou nedílnou součástí projektu, jedná se o fázi přípravnou, tedy příprava žáků na pozdější realizaci. Fázi přímé práce s projekty a fázi evaluační, která zahrnuje veškeré zhodnocení realizovaných činností.

Projekty se častěji uplatňují v alternativních mateřských školách, v běžných mateřských školách jsou realizovány pro zpestření výuky. Učitelé pomocí projektů získávají zpětnou vazbu o dítěti. Dozvídají se lépe, co už dokáže, jak uplatňuje své schopnosti a používá dovednosti (Kratochvílová, 2006).

1.7 Metody kognitivního rozvoje v mateřské škole

V procesu kognitivního vývoje se setkáváme s rozvojem všech duševních procesů, které nám umožňují zprostředkovávat proces poznávání. Díky rozvoji kognitivních funkcí dítěti otevíráme možnost kvalitněji poznávat sebe i své okolí a vytvářet si o něm základní představy (Nádvorníková, 2011).

Metody a formy práce jako působení v mateřské škole se prolínají do prostředí, ve kterém pedagog pracuje. Souvisí s tématem, kterým se pedagog zabývá, s charakteristikou a počty žáků ve třídě mateřské školy. Některé aktivity nelze realizovat s větší skupinou žáků a vyžadují individuální přístup. Učitel též může pracovat s menší skupinou, ke které bude své působení směřovat. Kaslová (2010, s. 9) uvádí, že: „*Aktivity v předmatematické výchově vyžadují čas, nelze dítě nutit pracovat v časovém tlaku. Za dobře vytvořených podmínek se u dětí mohou rozvíjet první herní strategie*“ (Kaslová, 2010).

Pokud od dítěte vyžadujeme zvláštní a individuální přístup, dítě má potřebu věnovat nám veškerou svou pozornost. Nelze se však věnovat pouze jednomu dítěti, a proto bychom u dítěte měli posílit jeho samostatnost, která mu otevírá vlastní rozhodovací prostor, ve kterém komunikuje, experimentuje, vyhledává a řeší situace směřující k výsledku jeho poznání. Svoboda dítěti utváří cestu ke své individualitě, ve které respektuje nastolená pravidla, přebírá svou zodpovědnost a zaujímá různé role. Kaslová (2010, s. 10): „*O hodnocení dítěte uvažujeme nikoli v izolovaných okamžicích, nýbrž ve vývoji. Významný je individuální progres, který upřednostňujeme před „škatulkováním*“ (Kaslová, 2010).

V současnosti vymezujeme konkrétní očekávané výstupy kognitivního rozvoje u dítěte, které jsou utvářeny v průběhu celého předškolního období a vymezeny na konci tohoto období v podobě klíčových kompetencí. Podle Nádvorníkové (2011) a RVP PV (2018) vymezujeme pět klíčových kompetencí, které napomáhají k rozvoji poznávacích procesů.

1. Kompetence k učení

Pomocí poznávání, zkoumání a experimentování si dítě osvojuje jednotlivé pojmy, znaky a symboly, které ho obklopují. Díky rozvoji této kompetence dítě dosáhne zkušeností, které jsou uplatňovány v praktických činnostech a v dalších procesech učení. Zprostředkovává dítěti povědomí o okolním světě, kultuře, přírodě a lidech, které ho neustále obklopují.

2. Kompetence k řešení problémů

Řešení problémů vychází ze základu bezprostřední zkušenosti, formou experimentování a napodobování. Při řešení náročných situací, dítě využívá již naučených zkušeností, zapojuje fantazii a představivost. Při zapojování a řešení myšlenkových operací jsou využívány logické pojmy a postupy.

3. Kompetence komunikativní

Velkou roli zde hraje řeč. Zabývá se užíváním verbální a neverbální komunikace. Dokáže ovládat dovednosti předcházející čtení a psaní. Důležité pro navození komunikace je umět získávat, vstřebávat a šířit informace.

4. Kompetence sociální a personální

Je založena na vlastním názoru. Dítě samostatně rozhoduje o svých činnostech a dokáže k nim vyjádřit svůj postoj.

5. Kompetence činnostní a občanské

Vytváří pocit empatie, dítě se zajímá o druhé i o to, co se kolem děje. Projevuje zájem o okolí, dbá na svoje zdraví a bezpečí i bezpečí druhých.

Nádvorníková (2011, s. 12): „Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj intelektu řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, citů i vůle. Stimulovat osvojování a rozvoj vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším poznávání

a učení.” Součástí vzdělávacího obsahu je vymezena v pěti vzdělávacích oblastech, které jsou stejně důležité pro dětský rozvoj. Patří sem oblast biologická, psychologická, interpersonální, sociokulturní a environmentální (Nádvorníková, 2011).

Metody předškolního vzdělávání podle Nádvorníkové (2011, s. 12): „*Dítě se nejlépe učí tomu, co prožívá při hře a činnosti.*” Při posuzování metod vývoje v předškolním věku je důležité, aby si dítě vytvářelo pozitivní vztah k poznávacím činnostem. Vytváří se struktura získaných poznatků, které navazují na další etapy vývoje v životě dítěte (Nádvorníková, 2011).

Klasifikace v předškolním vzdělávání vychází z metod založených na prožitku, vzoru, hře, pohybu, manipulaci a experimentu a myšlenkových operacích.

Metody založené na prožitku jsou zprostředkovány poznáváním věcí přímo z praktické situace, namísto využití pouhých slov. Obsahují vlastní činnosti dítěte v průběhu hry.

Metody založené na vzoru – vzorem je chápán jak dospělý, tak i dítě. Pro dítě bývá vzorem nejčastěji rodič, učitelka nebo vrstevníci. Podle metody nápodoby dítě získá povědomí např. o správném společenském chování, stravování, ...

Metody založené na hře – Mateřská škola by měla dítěti zajistit dostatek podnětů pro jeho rozvoj. Do hry jsou zahrnovány nejen předměty, ale i zaujetí různých rolí při hře (spoluhráč, facilitátor).

Metody založené na pohybu – Pohyb je pro dítě nejdůležitější aktivitou a základním motorickým prostředkem. Do této metody patří různé formy honiček, cvičení, tance.

Metody založené na manipulaci a experimentu

Využívá se různých experimentů a pokusů, díky nimž bývá výuka zábavnější, a děti z ní mají pozitivní prožitek. Patří sem práce s různými materiály, převleky.

Metody založené na myšlenkových operacích

Doprovází děti při hledání vztahů, souvislostí, vymýšlení příběhů a variant k řešení. Řídí se podle pravidel a postupů (Svobodová, 2007).

Nádvorníková (2011, s. 13): „*V běžném životě se prolíná získávání poznatků s osvojováním dovedností, to vše pak tvoří základ pro to, abychom dobře zvládali konkrétní činnost.*”

Autorky Kaslová (2010) a Nádvorníková (2011) vnímání času uvádějí pouze do teoretické stránky, jinak s časem nepracují. Do praxe uvedla práci s časem a jejich metody autorka Bednářová, která ve svých publikacích (*Orientace v prostoru a čase pro děti od 4 do 6 let; Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy; Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.*) zmiňuje, jak je čas pro děti důležitý a v jaké jeho oblasti je třeba rozvíjet. Podrobnější údaje o práci s časem podle Bednářové a Šmardové zmiňuji ve své práci v kapitole Vnímání – Vnímání času.

Uvedené metody budu využívat při realizaci projektů v praktické části práce.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části jsem vytvořila, vyzkoušela a vyhodnotila čtyři týdenní projekty zaměřené na oblast vnímání času.

Hlavní záměr projektů je rozvíjet děti v oblasti vnímání času a orientaci v časové posloupnosti. Projekt lze využít jako inspiraci k hledání námětů, které mohou učitelé zařazovat podle zájmů a potřeb dětí ve svých třídách. Pro práci na projektu jsem společně s dětmi vyrobila některé pomůcky, které jsou dále v práci popsány a vyfotografované.

2.1 Týdenní projekt 1.

Tento projekt se zaměřuje na aktivity směřující k seznámení s časem a orientaci v čase. Konkrétně dělení roku na roční období, na měsíce, týdny a dny, seznámíme se též s funkcí hodin a časovými jednotkami, které měří.

Důležité v mateřské škole jsou rituály, které nás provázejí celým dnem, při přechodu mezi činnostmi. Díky rituálu dítě vnímá, co se děje a lépe se orientuje. Rituál dává dítěti jistotu a pocit bezpečí. Ve své práci nabízím nabídku rituálů, které lze použít pro lepší orientaci v čase.

Téma: Jak rychle ten čas letí

Pomůcky: Velký budík, různé druhy hodin, lano, papírový talíř, fix, barevné lepičky, tužka nebo klacík, maňásková zvířata, klobouk, plyšové zvířátko

Dílčí cíle:

- Rozvoj matematické pregramotnosti v oblasti vnímání času
- Vytváření elementárního povědomí o čase, seznámení se s pojmem čas
- Seznámení s dalšími pojmy souvisejícími s časem
- Rozvíjení řečových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání) i produktivních (výslovnost, mluvní projev), představivosti a paměti
- Podpora vyjádření vlastního názoru
- Rozvoj pozornosti
- Rozvoj smyslového vnímání – sluch

- Rozvoj jemné i hrubé motoriky, grafomotoriky
- Orientace v prostoru
- Podpora koordinace pohybů
- Rozvoj tvořivosti
- Rozvoj kultivovaného projevu
- Podpora a rozvoj zájmu k učení
- Osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (počítání)
- Uvědomění si vlastního těla
- Posílení přirozených poznávacích citů (radost z objevování, zvědavost)
- Vytváření základů pro práci s informacemi

Nabídka činností

Ranní rituál: Dobré ráno, dobrý den, začínáme s úsměvem. Dobré ráno, dobrý den, kdo ví, jaký máme den? Děti třeba – středa. Středa to je krásný den, ten si spolu užijem! Následuje rozhovor o tom, co budeme dělat...

Otázky k diskusi:

- Víte děti, co je to ČAS? Moje maminka mi, když jsem byla malá a chtěla jsem číst pohádku, říkala: Počkej, teď nemám čas!”
- Znáte to, když někdo nemá čas? Co to je vlastně čas? Kde ho máte, ukážete mi ho? Můžeme ho mít schovaný v kapse nebo ve skříni? Jak asi vypadá, dokázali bychom ho nakreslit nebo třeba změřit? Jak? Metrem, či pravítkem?

Hledání budíku: Učitelka schová po třídě budík a děti pomocí zraku a sluchu musí budík najít. Společně si pak s dětmi zkusíme budík seřizovat – budík zazvoní za minutu, za 10 minut a co třeba až na oběd? Zkusíme si budík nastavit. Také si zkusíme tlesknutím představit, jak by čas uplynul za vteřinu.

Otázky k diskusi:

- Čím se hodiny od sebe liší?

- K čemu slouží budík?
- Jak fungují sluneční hodiny?

Pojmenovávání hodin: Učitelka utvoří s dětmi kruh, který si znázorní pomocí lana. Lano představuje velké kulaté hodiny. Uprostřed kruhu jsou různé druhy hodin – přesýpací, s rafičkou, digitální, budík, kukačkové.

Výroba slunečních hodin: Učitelka napíše na papírový talíř hodiny. Uprostřed kulatého talíře se udělá dírka, do které se zasune tužka či klacík. Podle stínu a slunce na zahradě poznáme, kolik je právě hodin.

Jaký je den, měsíc a období: Na magnetické tabuli visí kalendář, který nám zobrazuje dny v týdnu, měsíce a roční období. Každé ráno si společně přiřazujeme do správného okénka, co je za den, ... Podle sloupečku se také učí, co už bylo a co teprve bude.

Rituál při stravování: (vlastní tvorba)

Už nám kručí bříško, poledne už je,

Vezmeme si příbor, oběd je na stole.

Poděkuji pěkně, řeknu dobrou chuť,

bříško už se těší, tak už ani muk.

Dobrou chuť!

Rituál před usínáním: (vlastní tvorba)

Po obědě, po hraní,

přichází čas na spaní.

Tělo musí odpočívat,

pak zas může tančit, zpívat.

Oči už se zavírají a pusinka zívá,

přitulím se k plyšákovi,

postýlka mi zpívá...spi, děťátko, spi...

Otázky k diskusi:

- Z kolika dnů je týden? a jak se jmenují?

- Proč se dnu pondělí říká pondělí?
- Mohly by se dny v týdnu jmenovat jinak?

Týdenní vymyslivna: Společně s dětmi si vyjmenujeme a spočítáme dny v týdnu. Děti navrhnou, jak by se dny v týdnu mohly jmenovat po našem. Zkousíme si vymyšlené dny vyjmenovat, jak šly za sebou, jak se jmenují po našem a normálně. Učitelka napíše dny na papír a děti ke každému dni namalují obrázek podle toho, co ten den pro nás znamená.

Otázky k diskusi:

- Jaké máme dny v týdnu?
- Co děláme každý den?

Báseň Týden: (autor neznámý)

Pondělí je po neděli, potom přijde úterý.

Kdybyste to zapoměli, zeptejte se u Věry!

Věra ví, že je pak středa, ta je vždycky uprostřed.

Opravdu se středa nedá popostrčit vzad a vpřed!

Po středě je čtvrtek v řadě, je to v týdnu čtvrtý den.

Kdo má všech pět pohromadě, už se chystá na víkend.

Za čtvrtkem je ještě pátek, po pátku je sobota.

Jde to pořád dokolečka, pěkně se to zamotá.

Jestli jste to nevěděli, týden končí nedělí.

Proč jsme vám to vyprávěli? Abyste to věděli!

Otázky k diskusi:

- Kolik mám prstů?
- Kolik znám dnů?

Počítáme dny v týdnu: (vlastní tvorba)

Pondělí je jednička,

úterý je dvojka,

středa jsou tři jablíčka,

na čtyřku čtvrtek kouká.

Pětka tu mám nejradši, pětka to je pátek,

to se těším na sobotu a nedělní svátek.

(Na prstech ukazují počet jednotlivých dní.)

Otázky k diskusi:

- Ukaž mi, kde máš pondělí, bude vysoko nebo nízko?
- Na začátku nebo na konci?

Každý den s pohybem

Určíme si společně s dětmi, která část těla bude jaký den, a sladíme s pohybem na melodii písně Hlava, ramena, kolena, palce.

Pondělí, úterý, *(ruce nad hlavu protahujeme se, skáčeme, jdeme cvičit)*

Středa, čtvrtek, pátek – zopakujeme 3x *(nabíráme kaši lžící, kreslíme rukama velká kola, chodíme plavat – pomocí rukou prsa)*

Pondělí, úterý, *(ruce nad hlavu – protahujeme se, skáčeme, jdeme cvičit)*

Středa čtvrtek, pátek *(nabíráme kaši lžící, kreslíme – rukama velká kola, chodíme plavat – pomocí rukou prsa)*

sobota i neděle. *(lehneme si, odpočíváme)*

Otázky pro diskusi:

- Kolik mám zvířátek? (ukázka maňásků na každém prstě)
- Zkusíš mi je pojmenovat?

Pohádka – Co může za sedm dní potkat zvířátka (vlastní tvorba)

Bylo, nebylo jedno krásné slunečné pondělí. v tomto krásném dni se papoušek Eda vyhříval na tropické palmě a přemýšlel o světě. Papoušek Eda byl strašně upovídaný, jenomže žil sám, protože v takovém horku se nikomu být nechtělo, a tak se všechna zvířátka rozhodla tropické místo opustit. Jenomže dny rychle ubíhaly, a tak se Eda při pondělním ránu rozhodl proletět do světa. Letěl celý den, letěl přes hory, ale ve skalách nenašel nikoho, s kým by si mohl povídat. Letěl přes pouště, tam by Eda také marně

hledal. Konečně doletěl k jedné tůňce, aby se mohl po tak dlouhé a vyčerpávající cestě trochu osvěžit. Vylétěl na nízkou větvíčku malého smrčku a usnul.

Bylo, nebylo jedno úterý. Na kameni se vyhřívala želva, všimla si spícího papouška a upřeně se na něj zahleděla. Edu už probouzel sluneční paprsek a spatřil želvu, div leknutím nesletěl z větve. Ten den se papoušek Eda skamarádil s želvou Hermínou.

Byla středa. Ve středu chodil na obhlídku lesa moudrý lev Alex, vládce všeho tvorstva. Ten den bylo nevlídně, pršelo a zvířátkům se nechtělo z jejich domečků. Lev dostal strach, že nebude moci nikoho pozdravit, že nepotká ani živáčka a on má společnost velice rád. Za nedlouho lev potkal papouška Edu a želvu Hermínu, kteří se schovávali v jednom dubu před deštěm. Želva Hermína se schoulila do krunýře a z papouška Edy div nelítalo peří, jak se třásl zimou. Lev jim ze zdvořilosti nabídl, že se mohou schoulit k němu, jeho srst je teplá dost, a tak tam zůstali v dobré společnosti, než přestalo pršet.

Ve čtvrtek po dešti už byli kamarádi tři. Víte děti, co to bylo za zvířátka? Tito tři kamarádi nebyli dlouho sami, přes cestu lesem je uvítala žába. Lev se divil, nevěděl, že má ve svém revíru žábu. Žába lvovi pověděla, že si ráda poskakuje v dešti, jmenuje se Kuňkalka a je to tanečnice. Jenomže se jí kvůli tomu, že umí tančit, jenom smějí. Ten den se Kuňkalka starala zvířátkům o zábavu, těm se totiž její tanec moc líbil, a tak už nebyli tři, ale?

Byl pátek, čtyři kamarádi papoušek Eda, želva Hermína, lev Alex, žába Kuňkalka se při cestě světem dostali na místo, kde nikdy před tím nebyli. Bylo tam spousta květin, krásný výhled na přírodu a také tam byl vodopád, pod kterým stál slon, který si právě dělal pěknou vodní masáž. Sloník Toník viděl pár vykulených očí a přizval zvířátka k sobě. Najednou bylo zvířátek pět. Můžou ještě někoho potkat děti? Jaký přijde den?

Byla sobota, zvířátka už měla napilno, rozhodla se postavit si společný domeček, ve kterém by mohla společně žít. Na jedné krásné pláni, kde se střídá léto, zima, kde je zkrátka všechno prima, pracovali od úsvitu do setmění. Při té práci je z povzdálí sledovala myška Karolínka, jak tak tichounce přicupitala ke zvířátkům, málem si jí ani nevšimli a sloník Toník svojí nešikovností a velkou nohou myšku málem zašlápl, ale naštěstí stačil rychle zakročit a svým dlouhým chobotem myšku zachránit. Vše dobře dopadlo a v domečku s nimi bydlel další člen.

V neděli se všichni radovali z domečku, radovali se, že jsou všichni pospolu a jak je jim krásně. Tu si ale myška vzpomněla, že jí chybí kamarád zajíc, a tak ji zvířátka nabídla, že může bydlet s nimi. Od té doby v domečku žije, kolik zvířecích kamarádů? No přeci sedm.

Otázky k diskusi:

- Kdo je loupežník?
- Co loupežník dělá?

Loupežník: Jedno dítě představuje loupežníka, ostatní děti sedí v kruhu. Loupežník má na sobě klobouk a v kruhu koluje plyšové zvířátko – výběr zvířátka nechá učitelka na dětech. Říká se říkanka: „Tik, ťak, hodiny jdou, minuta jedna za druhou, kdo nemá strach, za krátko, zachrání nám zvířátko“. To dítě, které má v ruce zvířátko, obíhá kruh a snaží se uniknout loupežníkovi, který ho honí. Když se dítě bojí, že nestihne zvířátko zachránit, může ho hodit některému kamarádovi.

Otázky k diskusi:

- Znáte nějakou pohádku, kde se vyskytuje vlk?
- Co by mohl vlk ovečkám udělat?
- Kdy se ovečky můžou pást?
- V kolik hodin může mít vlk hlad?

Vlk s hodinami: Uprostřed třídy leží lano, na jedné straně jsou ovečky a na druhé je vlk. Ovečky zlobí vlka a pořád se ptají: „Vlku, vlku, kolik je hodin? a vlk vždy odpoví nějakou hodinu třeba: „Je 8 hodin času dost.“ Vlk totiž loví pouze v poledne. Vlk musí sdělovat hodiny vždy podle posloupnosti. Jakmile padne 12:00 čas oběda, vlk začne chytat ovečky na louce, kterou chytí, promění se též ve vlka. Vlci se snaží pochytat všechny ovečky, ty si dávají do špajzu. Ostatní mohou ovečky zachránit tak, že se proplíží kolem vlka, který spí, a odvedou svou ovečku zpět.

Konkretizované výstupy

- Dítě pojmenuje nástroje, které měří čas
- Dokáže se ztišit a naslouchat, aby uslyšelo tikající hodiny
- Dodržuje pravidla komunitního kruhu

- Dokáže vyjádřit svůj názor o tom, co si myslí, že je čas
- Vysvětlí, jak fungují sluneční hodiny a podílí se na spolupráci při výrobě
- Dítě dokáže převyprávět dny v týdnu, určí jejich počet a zná posloupnost
- Namaluje obrázek příslušící danému dni
- Dítě se zvládá naučit a odříkat básničku o dnech v týdnu
- Dokáže sdělit, jakou činnost provozuje konkrétní den
- Dítě umí napočítat do sedmi, ví, že je sedm dní v týdnu
- Dokáže propojovat řeč s pohybem, ukazuje a počítá na prstech
- Dítě se pohybuje v rytmu
- Zvládá koordinovat pohyby těla
- Rychle se učí časovou posloupnost
- Dítě se seznamuje s postavami zvířátek
- Dokáže je pojmenovat a říct v jaké časové posloupnosti se zvířátka v pohádce potkala
- Chápe důležitost vztahů
- Dítě dokáže odříkat jednoduchou říkanku
- Bezpečně se orientuje v prostoru
- Umí reagovat na signál
- Zvládne se vžít do role a zase se vrátit zpět
- Dokáže postupně odříkávat hodiny dle posloupnosti
- Dokáže hru samo zorganizovat
- Uvědomuje si příjemné i nepříjemné prožitky
- Dodržuje pravidla hry, hraje fair
- Všimá si změn a dění v nejbližším okolí

Reflexe realizovaných činností

Děti odpovídaly na otázky:

- Co znamená nemít čas – být v práci, mít spoustu práce.
- Co je to čas? - Čas znamená měřit den, kdy co děláme, nejčastěji ho využíváme, když ráno vstáváme, aby nás budil do práce a do školky.
- Kde máme čas? - v autě, na stole, tam, kde jsou hodiny. Nemusíme na něj čekat, on si nás najde.
- Kolik máš času, hodně nebo málo? - Někdy ho mám málo a někdy hodně.
- K čemu jsou sluneční hodiny? - Měří teplotu, ukazují stupně, mění se podle stínu – ujasnili jsme si. (Při tvorbě slunečních hodin děti pozorovaly změny stínů, kde je stín, když slunce vychází a jak putuje, než slunce zajde. Každý chtěl mít své sluneční hodiny.)
- K čemu je budík? - Měří čas, je na vstávání, připomene nám, že musíme rychle vstávat, že jsme se zdrželi.
- Jaký je rozdíl mezi hodinkami? - Jedny jsou kulaté a jedny hranaté, jedny ukazují čísla a druhé rafičky.
- Jak fungují přesýpací hodiny? - Čas se měří podle přesypání, jsou dobré na čištění zubů nebo měří nějakou hru.
- Co nám ukazuje kalendář? - Kolik je dnů a měsíců, plánuje dovolenou.
- Kalendář podle dětí: Pondělí je den, kdy chodíme do školky. Úterý je tvořivý den. Středa je zlobílkův den. Čtvrtek – sluníčkový den. Pátek – den, kdy chodíme domů ze školky. Sobota – odpočinkový den. Neděle je den výletů.
- Při hudební aktivitě jsem využila zrychlování a zpomalování tempa – děti tato činnost moc bavila, melodii znaly a dle nápodoby zapojily pohyb. Čím byl pohyb rychlejší, tím víc se děti bavily.
- Kdo je loupežník – Zlý člověk, který okrádá lidi. Bydlí v lese a krade peníze. (Všechny děti si vyzkoušely roli loupežníka i obyčejného hodného člověka a naučily se říkanku. Šesti dětem se více líbila role loupežníka, zbytku role hodného člověka.)

Evaluace

Při dotazech ohledně času jsem zjistila, že si děti spojují čas s místem, kde jsou hodiny. Dokážou určovat čas z hlediska úseků dne v mateřské škole. Vědí, kdy se co děje, protože každý den to dělají stejně. Malé dítě se nekoukne na hodiny a neřekne, už je čas jít na oběd nebo teď je čas jít spát, ale ví, po čem asi oběd nebo spaní přijde. Dotazy ohledně času jsou přínosné pro to, abychom pochopili, jak děti čas vnímají a podle čeho se orientují. Zjistila jsem, že vnímají čas podle úseků dne, podle zajetých rituálů. Někdy se věci odehrávají pomalu, někdy rychle, podle toho, kolik času máme, tak to vnímají i děti.

Pro bližší práci s časem jsem zvolila pomůcky různých druhů hodin, díky nimž si děti reálněji představily pojem čas. Určování a pojmenovávání různých typů hodin napomohlo blíže k chápání, k čemu je čas užitečný, jak hodiny fungují. Velikým objevem byla výroba slunečních hodin, kde se děti seznámily s tím, že den a noc plyne podle sluníčka a od toho se odvíjí i náš den. Když sluníčko vyjde, probouzí nás a provází celý den, když sluníčko zapadá, uchylujeme se ke spánku.

Snažila jsem se zjistit, zda děti znají dny, které prolínají celý týden a kolik jich je. Děti dny dokázaly pojmenovat a určit jejich počet. Větší problémy byly s dotazy, co přijde po čtvrtku, co je dnes za den a jaký byl den včera. Na tyto informace odpovídaly děti individuálně. Aby si dny lépe zapamatovaly, zkoušely vymýšlet, jak by se dny v týdnu mohly jmenovat jinak a po našem. Děti nejvíce využívaly zájmových kroužků, co v každý den dělají, pondělí a pátek si spojovaly s událostmi, kdy jdou do školky, kdy ze školky a víkend s tím, že jsou doma s rodinou. Tato aktivita spojená s výtvarnou činností byla pro děti přínosná v pochopení plynoucích dnů v týdnu a pomocí vlastní tvorby a vlastních dnů si děti lépe týden pamatovaly a dokázaly lépe určit, který den, po jakém přijde.

Pro posílení paměti o nauce dní v týdnu jsem zapojila básničku. Na každý den byl zapojen verš a dětem se zdála zpočátku báseň náročná a dlouhá. Po neustálém opakování se zdála báseň pro děti snazší a pomocí verše si lépe zapamatovaly dny, které v týdnu máme.

Děti mají rády pohyb a skrze pohyb si i snáze věci pamatují. Využila jsem báseň s ukazováním, ve kterém se děti učí počítat dny v celém týdnu. Pro děti byla báseň

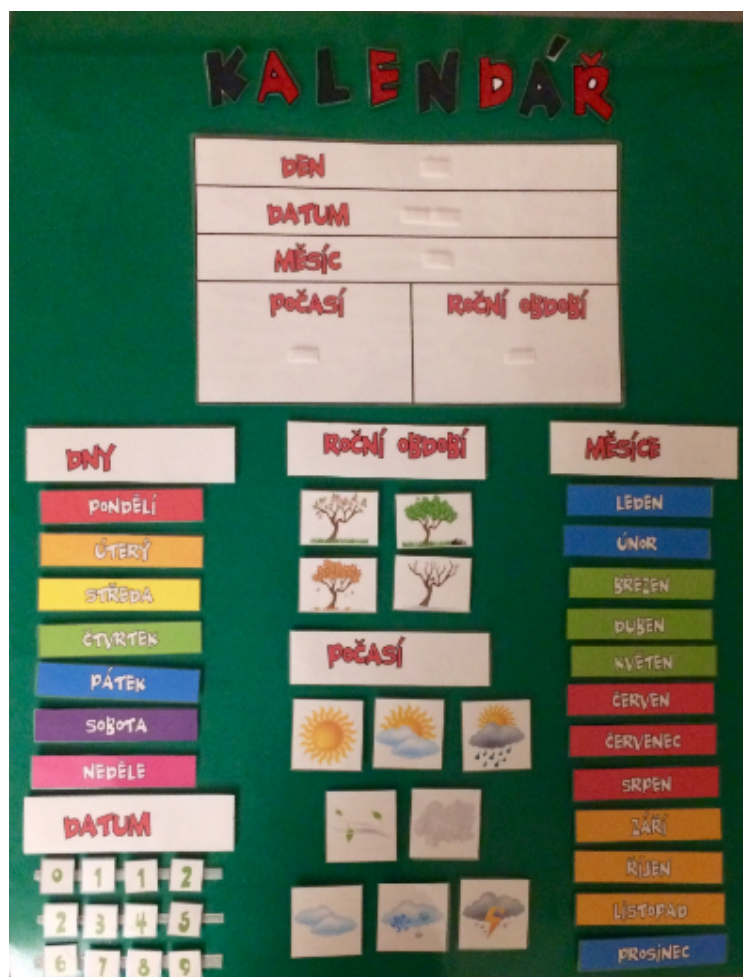
formou zábavy přínosná. Dokázaly počet bez váhání vyslovit, věděly už, kolik máme dnů v týdnu a dokázaly je pojmenovat.

Pomocí pohybu na dny v týdnu jsem se pokusila děti nasměřovat k tomu, aby dokázaly určit, čím týden začíná a čím končí, jak jdou dny postupně za sebou. Děti si pohybem osvojily, co v každý den dělají, jaký dny vlastně máme, a jak jdou za sebou. Použila jsem melodii, kterou děti znají, pro lepší zapamatování.

Děti mají rády rekvizity a pohádky, mají rády fantazii, a tu jsem se u nich snažila vzbudit v příběhu o zvířátkách. Dítě se nenásilnou formou učilo časovou posloupnost týdne. Využitím maňásků jsem zapojila děti do děje. Zjišťovala jsem, jestli vědí, jaký den zrovna teď přijde a kolik dní už uplynulo a které nás ještě čekají. Děti zaujaté příběhem dokázaly vše správně určit a napomohlo to k dalšímu skvělému výsledku o představě, jak plyne týden.

Hra na loupežníka byla využita jako impulz toho, že když nám zvoní budík nebo někdo stopuje čas, znamená to, že provádíme nějakou aktivitu, která je na daný čas naplánovaná. Pro pochopení pravidel hry jsem si s dětmi řekla, kdo je to loupežník a co dělá. Tenhle loupežník nám chtěl ukrást zvířátko a pomocí básničky děti poznaly, kdy to přijde a snažily se ho včas zachránit. Nenásilnou formou si odpočítávaly dobu, kdy se něco stane. Děti si začaly uvědomovat, že čas je vlastně důležitý, to díky času se dokážou lépe zorientovat.

Díky hře na Vlka se děti učí, jak jdou hodiny za sebou čili časovou posloupnost, která spouště dětem dělala problémy. Určování času bylo individuální, někomu odříkávat hodiny podle posloupnosti nedělaly problém, jiné děti říkaly, co je napadlo. Až po krátké debatě a vysvětlení, dokázaly hodiny odříkat i podle posloupnosti, byla z nich ale cítit nejistota.

Obrázek 1: Den, měsíc a období

2.2 Týdenní projekt 2.

Projekt je zaměřen na časovou posloupnost dne a pojmy ráno, dopoledne, odpoledne, večer. Uvědomíme si činnosti, které provádíme v určitém čase.

Téma: Kouzlo dne a noci

Pomůcky: kartičky s činnostmi, čtvrtky formátu A4 s obrázkem sluníčka, dřevěné či papírové hodiny, šablona kruhu ze čtvrtky, pastelky, CD s písničkami, žlutá trička, bílá trička, baterka

Dílčí cíle

- Podpora práce s časem
- Rozvoj časové posloupnosti a časových pojmů

- Rozvoj elementárního povědomí o tom, co jsou hodiny a k čemu slouží
- Podpora mluveného projevu, vedení dialogu
- Podpora pozornosti a paměti
- Rozvoj trpělivosti
- Koordinace ruky a oka
- Rozvoj jemné i hrubé motoriky
- Orientace v prostoru
- Rozvoj smyslového vnímání

Nabídka činností

Ranní rituál: Dobré ráno, dobrý den, začínáme s úsměvem, pozdravíme sluníčko, vodu, vzduch i nebe, chytíme se za ruce, jsem ráda vedle tebe! Už to jede, už to jede, už to všechno letí, už to jede, už to jede, co nás čeká děti?

Otázky k diskusi:

- Co děláme celý den?
- Kdy nám nejčastěji zvoní budík?
- Může budík zvonit večer, když jdeme spát?
- Jak takový den vypadá?
- Jak vypadá noc?

Průběh dne pomocí kartiček: Učitelka má vyrobené laminované kartičky s činnostmi, co děláme od rána do večera. Děti mají za úkol seřadit činnosti správně, jak jdou za sebou.

Otázky pro diskusi:

- Kolik obrázků vidíš?
- Poznáš, co sluníčku chybí, kdy je celé a kdy je ho jen kousek?

Sluníčko už vychází: Na stole jsou čtvrtky s obrázkem sluníčka, sluníčku ale na každém obrázku něco chybí a jen jeden obrázek je dokončený. Obrázky jsou však přeházené a dítě má za úkol složit je tak, jak jdou po sobě správně.

Otázky pro diskusi:

- Podívej se, co je to? (velké dřevěné hodiny)
- Co hodiny ukazují?
- Z jakého materiálu jsou vyrobeny?
- Poznáš čísla na hodinách?
- Kdo řídí čas a kdo je to hodinář?
- Mohl by ten řídit čas, nebo hodiny jen spravuje?

Hodinář: Na začátku se určí hodinář, který má za úkol posouvat hodiny na hodinách, všichni děti společně s učitelkou odřikávají hodiny a pantomimicky a zvukově předvádějí, co se v kolik hodin dělo:

Šestá hodina odbyla a všechny děti vzbudila.

Sedmá hodina ťukala, děti do školky volala.

A na osmou hodinu, máte na stole svačinu,

po devátém bušení, nás čeká spousta učení.

Když odbyla desátá, jde se ven a každý chvátá,

v jedenáct se všichni točí na zahradním kolotoči.

Ve dvanáct jdem k obědu, příborem jíst dovedu!

Po obědě půjdem spát, o čem si dnes nechám zdát?

Otázky pro diskusi:

- Jak vypadá den?
- Jak vypadá noc?
- Co si myslíš, že trvá déle?
- Co děláme ve dne a co v noci?
- Co září na obloze, když je světlo a co září na obloze, když je tma?
- Zkusíš to nakreslit?
- Jaký to má tvar a barvu?

- Znáš nějakou písničku o sluníčku a o měsíčku?
- Jakou? Zkus ji zazpívat.

Slunce nebo měsíc: P. učitelka rozdá dětem šablonu kruhu ze čtvrtky. Děti mají za úkol na jednu stranu nakreslit sluníčko, na druhou měsíc. Společně pak na jednu stranu třídy pověsíme pouze sluníčka a na druhou pouze měsíčky. P. učitelka pustí dětem hudbu o sluníčku a o měsíčku. Jakmile hudba bude hrát, děti budou tancovat, ale jakmile se hudba vypne, děti se musí seřadit pod sluníčkem či měsíčkem podle toho, co v písničce uslyší.

Otázky pro diskusi:

- Co vychází ráno a rozjasňuje den?
- Co vychází večer a dává dobrou noc?

Den a noc: (vlastní tvorba) Na cestu za 24 hodin budeme potřebovat žluté tričko, které si společně nabitujeme, poté si ho oblékneme – představujeme sluníčka. Sluníčko má ten den napilno. Děti napodobují učitelku:

Role sluníčka:

Ráno slunce vychází, všechny lidi provází.

Udělá nám teplo, aby všechno kvetlo.

Občas přijde mrak, donese slejvák.

A pak zase sluníčko, přinese nám teplíčko.

I sluníčko musí spát, zajde, zítra bude hrát.

Role měsíčku:

Vytvoříme atmosféru večera, zatáhneme závěsy, zhasneme, vezmeme si bílá trička a baterku do ruky.

Na obloze měsíček, při něm kupa hvězdiček.

Měsíček je hlídá, rád se na ně dívá.

Lidem dává dobrou noc, kontroluje sny,

a všem dětem pro radost, říká, tak už spi.

Konkretizované výstupy

- Dítě dokáže vyjmenovat činnosti, které dělá v průběhu dne
- Dítě dokáže seřadit obrázky, podle toho, co dělá od rána až do večera
- Seznamuje se s činnostmi, které jsou mu povědomé, a spojuje si obrázky s realitou
- Ovládá koordinaci ruky i oka
- Zachází šetrně s cizími pomůckami
- Vnímá, že svět má svůj řád
- Dítě zvládá spočítat, kolik je obrázků sluníček
- Dítě zvládá řadit obrázky tak, jak jdou za sebou podle posloupnosti
- Popisuje, co na obrázku chybí
- Rozlišuje obrazné symboly
- Chápe prostorové pojmy
- Propojuje slova s pohybem
- Zvládá základní pohybové dovednosti
- Dítě se umí bezpečně pohybovat v prostoru
- Podle sluchového vnímání dokáže rozeznat píseň, pojmenovat a správně se zařadit
- Sladí pohyb s rytmem a hudbou
- Zvládá jemnou motoriku, má správný úchop tužky
- Vnímá rozdíly mezi dnem a nocí
- Vědomě napodobí pohyb dle vzoru
- Dítě dokáže porozumět slyšenému
- Naučí se z paměti krátký text
- Soustředí se na činnost a udržuje pozornost

Reflexe realizovaných činností

Děti odpovídaly na otázky:

- Kdy nám zvoní budík? - Ráno, večer nezvoní, to spíme a jenom by nás rušil.
- Co děláme celý den? - Vstáváme, hrajeme si, obědváme, odpočíváme, cvičíme, hrajeme si venku, chodíme domů ze školky, večer chodíme spát.
- Jak vypadá noc a jak den? - Den je světlý, noc je černá a tmavá. (Obrázků je lepší zapojovat méně. Většinou všichni správně obrázky složí, některé děti dávají oblékací obrázek před spaním – pyžamo)
- Co je to (papírové hodiny), co ukazují a z jakého materiálu jsou vyrobeny? - Hodiny, ukazují čísla, kolik je hodin. Jsou vyrobeny z papíru.
- Kdo je hodinář? - Pán, který vyrábí a spravuje hodiny, nemohl by řídit čas, jen ho kontroluje. (Poznaly hodiny, když odbyla celá – 6, 7, 8, ...)
- Co je den? - Začíná ráno a můžeme toho spoustu dělat.
- Co je noc? - Začíná večer, nic neděláme, chodíme spát, máme zavřené oči.
- Jaký tvar má sluníčko? - Kulatý, je žluté a září, když je den.
- Jaký tvar má měsíček? - Kulatý, někdy polokulatý, srpečkový, má bílou a žlutou barvu. Měsíček září v noci společně s hvězdami.
- Co vychází ráno a rozjasňuje den? - Sluníčko.
- Co vychází v noci a dává dobrou noc? Měsíček. (Děti nejvíce zaujala svítící baterka. Role sluníčka i měsíčku si užívaly, připadaly si důležité. Správně se pohybovaly dle nápodoby.)

Evaluace:

Z počátku jsem kartiček užila moc a děti jimi byly přehlcné, musela jsem vybírat jen ty nejdůležitější. k této činnosti je dobré zapojit i slovní rozhovor, jelikož každé dítě má z rodiny rituály nastavené jinak. Některé děti jdou nejdříve do koupelny čistit si zoubky, některé jdou třeba nejdříve sníst, proto je dobré po složení obrázku vést debatu o tom, jak to u nich doma dělají a proč obrázky složily zrovna takto.

K činnosti Sluníčko už vychází, jsem zvolila více obrázků pro dějovou posloupnost, ani v tomto případě nebyl problém seřadit sluníčko, tak jak se od začátku kreslilo. Děti

pomocí vizuální paměti a logického myšlení určovaly, co sluníčku chybí, co přebývá, co přijde po čem.

Hra na hodináře představuje pohybovou aktivitu na zaměření celého dne. Pomocí vizualizace, děti dokázaly posouvat hodinami, jak šly za sebou a předváděly, co v tu hodinu dělají, což velice napomohlo k jejich orientaci v úseku dne. Když jsme šli cvičit nebo obědvat, děti pomocí vizuální paměti dokázaly určit, v kolik to bude, podle rafiček na hodinách.

Činnost Slunce nebo měsíc odkazuje na pohled, jak vypadá den a jak noc, a jaké činnosti, můžeme dělat přes den a jaké večer. Každé dítě ví, co je na obloze, když je den a co je na obloze, když je noc. Pomocí hudby a poslechu dokázaly určit, k jakému obrázku se přiřadí. Zda si při písničce o sluníčku a vstávání zvolí den nebo noc apod. Děti si užívaly pohyb po tělocvičně a někteří chlapci zpočátku nevnímali, co se v písničce zpívá, proto přiřazování pletli. Po chvíli se začali více soustředit na hudbu a všichni už rozpoznali, o čem písnička je. Děti si při této aktivitě představily, jak by se měřil čas pro sluníčko – slunečními hodinami.

Pohybová činnost Den a noc napomohla dětem vžít se do role sluníčka a měsíčku. Jak to chodí v průběhu dne a noci, za co zodpovídá sluníčko a co má na starosti měsíc. Děti si prošly celým dnem, dokázaly určovat, jak den a večer vypadá. Znají koloběh, kdy ráno vyjde slunce, večer zapadne a vystřídá ho měsíc. Ví, že se to děje každý den stejně.

Obrázek 2: Posloupnost dne

2.3 Týdenní projekt 3.

Projekt se zaměřuje na oblast blízké minulosti, přítomnosti a budoucnosti, na to, co bylo, je a bude. Chce rozvinout u dětí znalost pojmů včera, dnes a zítra. Nabízí činnosti a aktivity vhodné pro jejich zapamatování a následné naučení a zdokonalení.

Téma: Cestování v čase

Pomůcky: Kompas, sukně, klobouky, klacky, kruhy, zvířecí puzzle

Dílčí cíle

- Rozvoj vnímání času a časové posloupnosti
- Seznámení s časovými údaji – konkrétně s minulostí, přítomností, budoucností
- Rozvoj spolupráce
- Rozvoj paměti
- Podpora vyjádření vlastního názoru
- Orientace v čase
- Rozvoj kooperativních dovedností
- Podpora mluvního projevu

- Seznámení dětí s kulturou, co bylo dříve, co je dnes
- Vžívání se do jiných rolí
- Podpora koordinace pohybů
- Rozvoj práce s pomůckou

Nabídka činností

Ranní rituál: Ahoj, ahoj, tak jsme tady, jsme tu všichni dohromady, jedna, dva tři, čtyři, pět, obletíme spolu svět. Poletíme nahoru, poletíme dolů, poletíme dopředu, jsme rádi, že jsme spolu.

Otázky k diskusi:

- Už jste někdy někam cestovaly?
- Co používáte na cestách, abyste se někam dostaly?
- Už jste někdy slyšely o kompasu? Víte, co to je?
- Co jsi dělal včera?
- Co děláme teď?
- Co budeš dělat zítra?

Včera, dnes a zítra: P. učitelka sedí s dětmi v kroužku, v ruce má kompas. Vysvětluje dětem, že kompas ukazuje cíl cesty, kam máme namířeno. Společně s dětmi putuje časem, posílá kompas. Dítě, které má v ruce kompas, vzpomíná, co dělalo včera a povídá to ostatním, potom pošle kompas dál. Mluví pouze to dítě, které má v ruce kompas. Poté p. učitelka uvede děti do dnešního dne, poví jim, jaké téma je ve školce čeká a jaké aktivity budou společně provozovat nebo si řekneme, co bychom společně chtěli zažít. Děti mají možnost sdělovat své prožitky a názory. Také si společně s dětmi plánujeme, co bychom chtěli zažít zítra, tedy následující den a vytváříme plán na základě tématu společně s dětmi.

Otázky k diskusi:

- Už jste někdy slyšely o stroji času?
- Do jaké doby byste se chtěly přenést a jak to tam může vypadat?
- Znáte nějaké kouzlo?

Stroj času: P. učitelka utvoří kruh z provazu, který představuje stroj času. Společně zařikáváme kouzlo, a přitom se děti točí dokola v kruhu: „Čáry máry cestuj dnes, do minulosti mě hned svez.“ P. učitelka povídá: „Děti my jsme se octli v úplně jiné době, musíme se jí zkusit přizpůsobit.“ Holky si vezmou sukně a kluci klobouky, potom klacky jako koně a jedou pěkně za sebou po spirále. Potom společně s učitelkou pantomimicky předvádějí, co se v té době dělalo – jedlo se rukama, střílelo se lukem a kuší, vařilo se a spalo na peci, tvrdě se pracovalo na polích a jezdilo na koních. „To jsme se tedy dozvěděli, co se všechno dělalo tenkrát v té daleké minulosti. V té blízké minulosti jsme si řekli, co jsme včera dělali a můžeme si to i předvést. Teď už ale z minulosti rychle zpátky: „Čáry máry cestuj dnes, do přítomnosti mě vznes“. „Děti teď jsme to zas my, a co děláme v dnešní době?“ Vezmeme si kruhy, které představují volant, a předvádíme jízdu autem. Sedneme si ke stolu, jíme příborem, dnes už se vaří na sporáku a ženy nosí i kalhoty, nejen sukně.“ „V blízké přítomnosti si teď děti, co?“ „Hrajeme. Teď se zkusíme přesunout někam, kde vůbec nevíme, jak to vypadá, to je totiž daleko a tam my už nevidíme. Společně čarujeme: „Čáry máry cestuj dnes, do budoucnosti mě svez.“ P. učitelka si s dětmi sedne okolo „stroje času“ a povídá jim o budoucnosti, že do té nikdo nevidí, je delší jak dálnice a co se stane, nebo jak si ji utvoříme, si musíme domyslet, dle naší fantazie. Jestli chceme, aby auta létala po obloze, nebo abychom cestovali časem do dávných dob, kdo ví, můžeme si říct, co by každý chtěl. My můžeme ovlivnit pouze to, co si společně naplánujeme na zítřek, to je budoucnost blízká. „Jsem z toho cestování celá znavená, zkusíme se zase vrátit zpět. Posádko, pozor: „Čáry máry cestuj dnes, ať jsem zpátky, chci to, věz! “

Otázky k diskusi:

- Myslíte si, že už jste se velcí narodily?
- Proč je maminka velká a ty ještě ne?
- Máš doma nějakého sourozence, kolik mu je, je velký nebo malý?
- Co bylo dříve dítě nebo dospělí?

Zvířata a jejich mlád'ata: P. učitelka chce seznámit děti s tím, že nejdříve jsme malý a potom vyrosteme v dospělého. Aby dítě vidělo rozdíly, na koberci jsou vyrobené puzzle se zvířátky domácími, lesními, ze zoo, vodními, jsou označené i různými barvami. Děti mají za úkol spojit puzzle mlád'átka s maminkou.

Konkretizované výstupy

- Dítě chápe elementární časové pojmy
- Dokáže říct, co ho zaujalo v předchozím dnu, co v ten den dělalo a sděluje to ostatním
- Dokáže společně s ostatními vytvořit plán na následující den
- Dokáže pracovat s materiálem
- Dítě se naučilo časové pojmy minulost, přítomnost, budoucnost
- Udrží rovnováhu při chodu po spirále
- Ví, co bylo dříve a co později

Reflexe realizovaných činností

- Většina dětí, když jede na výlet, použije navigaci, ale znaly i kompas a věděly, k čemu slouží – Když se někde ztratím, tak mě dovede, kam potřebuji. (Odpovídaly, co dělaly včera, ale často se i rozpomněly na to, co dělaly o prázdninách a chtěly vyprávět zážitky. Na další den si plánovaly, že by chtěly pohybové hry nebo něco vyrábět.)
- Co je to stroj času? - To je přístroj, díky kterému se přemístíme, kam chceme na nějaké místo nebo do nějaké doby. (Děti bavilo pracovat s pomůckami a zařikávat kouzlo. Nejraději by žily se svou rodinou na nějakém ostrově u moře.)
- Myslíte si, že už jste se velcí narodily? - Ne, narodily jsme se jako miminka.
- Proč je maminka velká a ty ještě ne? - Protože se narodila dříve.
- Kdo byl dříve? - Dospělí, aby mohli rodit miminka. (Některá mlád'átka při pojmenovávání dělala dětem problém jako selátko – kravátko, lvíček – levátko, štěňátko – pejsek. Spojit maminku s mlád'átkem zvládaly všechny děti.)

Evaluace

S využitím pomůcky kompasu jsme zkoušeli zavzpomínat, co jsme dělali včera, říkali si, co nás čeká dnes a co budeme dělat zítra. Děti vzpomínaly na to, co dělaly v létě, kde byly na dovolené. v tom jsem je musela trochu usměrnit, abych se nedostala, kam

jsem nechtěla a zkoušela jsem je navést na to, co jsme spolu dělali včera. Všechny děti už se chytily a dokázaly pojmenovat, co jsme hrály za hry apod. Dokážou říci, co bylo včera za den, ale se zážitky je to pro ně namáhavější a je lepší, je k nim nějakým způsobem navést.

Při aktivitě Stroj času se nám rozšířil časový obzor o pojmy blízké a daleké. Děti pomocí hry dokázaly určit, co se děje dnes, co bylo dříve a co bude, tak, že to nikdo nedokáže určit. Lépe se zorientovaly, když věděly, že včerejšek a zítřek mají k sobě blíže než to, co už se dávno stalo a co teprve v nedohlednu bude.

Děti se nejprve seznamovaly s pojmy, co bylo dříve, co později. Probíhala debata o dospělých a mláďatech. Bylo zajímavé, jak děti do hloubky přemýšlí nad tím, že musel být nejdříve dospělý, aby mohl rodit mláďata, ty pak vyrostly a rodily další mláďata. Pochopily životní koloběh, nedělalo jim problémy spojit puzzle dospělý a mláďe, dělalo jim pouze problémy pojmenování mláďete. Podstatu aktivity určovat, co bylo dříve, co později a zároveň co k sobě patří, zvládly.

Obrázek 3: Zvířecí puzzle

2.4 Týdenní projekt 4.

Projekt se zaměřuje na seznámení s ročními dobami. V tomto projektu pozorujeme změny v přírodě, krajině a zkusíme různé praktické činnosti pro jejich rozvoj. Roční

období se vážou na celý rok. S učením měsíců v roce zacházíme pomalu, některé děti měsíce zvládnou, jiné ne.

Téma: Krása přírody v každém období

Pomůcky: Čtvrtka formátu A2 nebo velký karton, černý fix, provázek, lepidlo, obrázky, karty s ročním obdobím, oboustranná izolepa, lavičky, obruče, žebřiny, židle jako trůn, CD A. Vivaldi – Čtvero ročních období, barevné stužky či barevný krepový papír, 4 lavory, tráva, listí, studená voda, teplá voda, tempéry či prstové barvy, štětec, masky – jaro, léto, podzim, zima, kloboučková gumička, nůžky

Dílčí cíle

- Rozvoj rozlišování ročních období
- Procvičení barev a typických znaků pro jednotlivé období
- Vytváření elementárního povědomí o přírodním prostředí
- Seznámení se s měsíci v roce
- Rozvoj matematické pregramotnosti
- Rozvoj jemné a hrubé motoriky
- Podpora práce s materiálem
- Rozvoj smyslového vnímání
- Podpora samostatného vyprávění
- Orientace v prostoru
- Rozvoj pohybových schopností
- Uvědomění si vlastního těla
- Ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí
- Rozvoj fyzické zdatnosti
- Osvojení si poznatků o bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí
- Rozvoj představivosti a fantazie
- Posilování přirozených poznávacích citů

- Rozvoj samostatnosti
- Podpora sebevědomí
- Rozvoj emočního citění
- Posílení komunikace
- Procvičení vnímání barevného spektra
- Podpora práce s netradičním materiálem
- Koordinace ruky a oka
- Rozvoj kooperativních dovedností

Nabídka činností

Ranní rituál: Ahoj, ahoj, tak jsme tady, jsme tu všichni dohromady, ať je podzim nebo zima, je nám spolu vždycky prima, můžeme si spolu hrát a všechno si užívat!

Otázky k diskusi:

- Kolik ručiček mají hodiny?
- Můžou mít i jednu?
- Musí vždy ukazovat jen čísla nebo můžou ukazovat i něco jiného?
- Co by třeba mohly ukazovat?

Roční hodiny: Posloucháme příběh O hodinách s jednou ručičkou z knížky Křemílek a Vochoomůrka. S dětmi si připravíme velkou čtvrtku a na tu načrtne kruh. Podle provázku ten kruh děti rozdělí na čtvrtiny a společně počítáme, kolik jich máme. Na jednotlivé čtvrtky napíšeme názvy ročních období. Uč. se ptá dětí jakou barvu může mít podzim, zima, jaro, léto a společně daný úsek vykreslují, poté nalepují obrázky do období, pro které jsou obrázky typické.

Otázky k diskusi:

- Jaké máme roční období, dokážeš je pojmenovat?
- Víš, jak jdou za sebou?
- Kolik jich je?
- Co děláme v létě, na jaře, na podzim a v zimě?

Roční období: Po třídě jsou vylepené karty s ročním obdobím – jaro, léto, podzim, zima. Paní učitelka vypráví dětem příběh o ročním období: Děti ze školky si vyšly na procházku zrovna, když všude všechno kvetlo, kytičky rostly, začalo svítit sluníčko a také v tomto období děti mohly vidět velikonočního zajíčka. Potom začalo svítit sluníčko víc a víc a bylo nám horko, děti chodily v kratásech a skákaly do bazénu. Když se děti osušily, chvíli si toho léta užily, přišel veliký vítr, na stromech se začaly barvit listy a ani jsme se nenadáli a napadl sníh a stavěli se sněhuláci a přišel Mikuláš, potom Ježíšek a děti co se to najednou děje? Ono nám tady ve třídě začalo sněžit. Děti chodí po třídě a dle učitelčina vyprávění se seběhnou pod jedním ročním obdobím. Paní učitelka končí příběh zimou nebo obdobím, ve kterém se hra právě realizuje.

Otázky k diskusi:

- Znáte nějaké královny z pohádek?
- Jaká jména by mohly mít roční královny?
- Která by mohla vládnout podzimu, zimě, jaru a létu?
- Jaké by nosily šaty?
- Jaká královna může vládnout v tomto období?

Putování jarem, létem, podzimem a zimou: „V tomto velkém království se sešly všechny čtyři královny z každého ročního období. Protože se nepohodly, kdo bude vládnout, musíme projít cestou přes všechny období, abychom usedli na královský trůn.“

Děti musí zdolat překážkovou dráhu, která je sestavena z laviček, obručí, žebřin, aby se dostaly ke královskému trůnu. První roční období je jaro, kterému vládne královna Jarnička, v tomto období roste plno kytiček. Děti mají za úkol přejít přes obrácenou lavičku, pohybem jako když nabírají vodu = sbírají kytičky. Potom se dostávají k létu, kde budou muset přeplavat přes řeku na druhý břeh. Děti mají za úkol plazit se po lavičce na druhou stranu, přitom při každém úkonu znázorňují rukama plavání. Na cestě podzimem, kterému vládla Podzimnička, děti musí přeskákat hromady listů – skoky do obručí snožmo. Potom už vládla zima, tam toho čeká na děti nejvíce. Přišla velká chumelenice, děti se musí dostat skrz zmrzlý ledovec ke kopci – přejít lavičku nohama těsně u sebe (pata u špičky). Když dojdou ke kopci, vyšplhají na něj

a sklouznou dolů, jako na bobech a už sedí v trůnu – vylézt na žebřiny, po lavičce sklouznout a sednout si na židli – trůn.

Otázky k diskusi:

- Jaké počasí nosí podzim, zima, jaro, léto?
- Jaké tóny by mohly mít? Vysoké – nízké, veselé – smutné, tempo pomalé – rychlé?

Poznej roční období: Učitelka dětem pouští vážnou hudbu dle různého ročního období. Děti mají dle poslechu zjistit, o které období se jedná. Každý může slyšet jiné roční období. Potom debatujeme v kroužku, co si děti představovaly při melodii, jak to na ně působilo.

Otázky pro diskusi:

- Jakou barvu nosí jaro, léto, podzim, zima?
- Máš na ruce fáborku, poznáš, co jsi za období?
- V jakém počasí se můžeš pohybovat?

Proměnlivé období: Učitelka má připravené nastříhané fáborky v barvě žluté, která představuje léto, oranžové, která představuje podzim, zelené, která představuje jaro a modré, která značí zimu. Děti stojí v kruhu a uprostřed je p. učitelka, která postupně zvedá různé barvy fáborek. Každé dítě má na ruce přivázaný fáborek jedné barvy. Když učitelka zvedne žlutý, děti se žlutým fáborkem začnou tancovat v kruhu a svítí sluníčko, je léto. Postupně se střídají všechny fáborky.

Otázky pro diskusi:

- Jak vypadá jaro, léto, podzim a zima?
- Co se v každém období děje?
- Každé období je jiné, jak se oblékáme na jaře, v létě, na podzim v zimě?

Cesta přírodou: P. učitelka připraví dětem čtyři lavory, ve kterých bude tráva – představuje jaro, teplá voda – představuje léto, listí – představuje podzim, studená voda – představuje zimu. Děti prochází bosýma nohama touto cestou.

Otázky pro diskusi:

- Jaké máme roční období?
- Jaká barva je pro ně typická?
- Co máš nejraději jaro, léto, podzim nebo zimu? a proč?

Roční strom: P. učitelka na čtvrtku načrtne dle svých rukou kořen stromu. Ostatní děti si zvolí barvu – modrou, zelenou, oranžovou, žlutou, kterou si pomocí štětce natře na ruku a obtiskne jí ke kořenu stromu. Ruce dětí, představují korunu stromu a podle barvy rozlišují roční období – jaro, léto, podzim, zima. Společně si tak vytvoří roční strom.

Otázky pro diskusi:

- Víš, čím je provázen rok?
- Znáš měsíce v roce?
- Dokážeš je vyjmenovat?
- Kolik jich je?

Měsíce v roce: Zkoušíme se seznámit s jednotlivými měsíci v roce. P. učitelka se ptá děti: „Proč se září jmenuje září, co nám to připomíná?“ Společně s dětmi vymýšlíme: Září se jmenuje podle zářících úsměvů dětí, když jdou do školky. V říjnu jsou zas jeleni v říji, zkoušíme si troubit do papírových ruliček, jako troubí jeleni. V listopadu zase padá listí a my zkoušíme dělat listové kytice a to je celé období podzimu. Pak přijde zima a tam navštívíme prosinec - to děti prosí, aby jim Ježíšek něco hezkého nadělil. V lednu vidíme rampouchy na střechách a je hodně ledu, chodí se bruslit. Únor všechny udivení skrývá a nastává konec zimy. Na jaře se setkáme s měsícem březen, to můžeme vidět v lese břízy růst. V dubnu zabubnujem do bubnu. Květen, to roste všechno kvítí, a my děláme krásnou kytku mamince do vázy. V létě v červnu červenají dětem tváře, těší se na prázdniny. V červenci se červenají lesní plody jahody a maliny. V srpnu srpem posekáme dlouhou trávu a je konec letního období. Děti pak kreslí obrázky měsíců v roce, podle toho, co nám připomínají.

Roční rej: Učitelka dětem rozdá roční masky podle výběru, každé dítě má jedno roční období. Úkolem je si masku vystříhnout, vybarvit a nasadit na oči. Učitelka dětem naváže na masky kloboučkovou gumičku. Ten, kdo má masku jara, léta, podzimu či zimy říká, co se mu na tomto období líbí, a co v tomto období rád dělá.

Konkretizované výstupy

- Dítě umí vyjmenovat roční období
- Dokáže k němu přiřadit správnou barvu
- Zná a přiřazuje typické znaky k jednotlivým obdobím
- Zvládá práci s barvami i s lepidlem
- Dokáže rozdělit kruh na čtvrtiny a spočítat, kolik jich je
- Dokáže převyprávět čtený text
- Dítě se bezpečně pohybuje po prostoru
- Dokáže pojmenovat, co děláme na jaře, v létě, na podzim i v zimě
- Dítě zvládá koordinaci pohybů na pomůckách
- Při přechodu přes lavičku udržuje správné držení těla
- Zvládá zdolat překážky
- Koordinuje lokomoci a další pohyby a polohy těla
- Chápe prostorové pojmy
- Umí rozpoznat vysoké a nízké tóny, veselou či smutnou hudbu
- Dítě umí reagovat na signál
- Dítě vyjadřuje své pocity, když prochází jednotlivými úseky – teplá voda ho hřeje, studená studí, tráva je hladká, lechtá do nohou, listí je studí
- Umí zachovat správný úchop štětce
- Vytváří společný artefakt třídy

Reflexe realizovaných činností

Děti odpovídaly na otázky:

- Kolik ručiček mají hodiny? - 3,2.
- Mohly by mít pouze jednu? - Možná ano.
- Co by mohly ukazovat jiného než čas? - Roční období, slunce nebo měsíc.
(Děti dokázaly po poslechu pohádky o hodinách s jednou ručičkou příběh

převyprávět. Při tvorbě našich společných hodin nejprve rozdělily kruh na čtvrtiny pomocí provázku, poté ve skupinkách si každý nabarvil své roční období barvou, která je pro období typická. Po zaschnutí děti postupně lepily obrázky pod správné období.)

- Královny sedí na trůnu – letní by se mohla jmenovat Letnička, jarní – Jarnička, podzimní – Podzimnička a zimní - Zimnička. Mohla by vládnout letní i podzimní, protože máme září. (Všechny děti se těšily, až usednou na trůn a bez problému zdolaly cestu skrz všechna království. Někteří to stihli i dvakrát.)
- Děti se zavřenýma očima prožívaly zvuky hudby, někomu přišla dramatická a měl napětí ve tváři, jinému zas veselá s úsměvem na tváři. Pro někoho byla rychlá a energická, pro někoho vysilující. Všichni se shodli na tom, že pan skladatel asi prohodil léto se zimou, protože hudba byla na zimu rychlejší a veselejší než na léto.
- Jakou barvu nosí jaro, léto, podzim, zima? - Jaro má barvu zelenou, oranžovou, žlutou. Léto by mohlo mít barvu červenou, žlutou, oranžovou. Podzim oranžový, hnědý, červený. Zima je bílá, modrá. (Každé dítě si vybralo období, ve kterém se chtělo pohybovat. Děti se žlutou fáborkou se pohybovaly, když svítilo sluníčko a bylo horko, když zapadlo a přišel mrak, děti se žlutým fáborkem si stouply zpátky do kruhu. Z mraku začalo pršet a děti skákaly v holinách v kalužích a pouštěli se draci a opadávalo listí ze stromů – to se zase pohybovaly děti s oranžovou fáborkou. Děti s modrou fáborkou pobíhaly, když padal sníh a byla zima, a když vše kvetlo, byl prostor pro zelenou fáborku. Občas se smíchala období dohromady, a děti pozorně poslouchaly a sledovaly, aby si hru užily.)
- Co se děje v létě? - Je teplo, svítí sluníčko, nosíme kraťasy a šaty.
- Co se děje na podzim? - Padá listí, pouští se draci.
- Co se děje v zimě? - Padá sníh, staví se sněhuláci, kouluje se a je zima.
- Co se děje na jaře? - Je hezky, rostou kyticky. (Když si děti prošly všemi obdobími, chlapcům byla příjemná studená voda a děvčatům nejvíce teplá.)

Evaluace

Jako motivaci na seznámení s ročním obdobím jsem použila pohádku, která dětem otevřela další poznání a to takové, že čas se může odvíjet i od ročních dob a jejich plynutí. Díky tvorbě děti poznaly, co jsou jejich typické znaky, jaké použít barvy, jaké je v daném období počasí, co se v každém období odehrává. Ručičku děti nastavily na období, které právě probíhá.

Pomocí obrázků a poslechu se děti seznamovaly s ročními dobami, snažily se pomocí příběhu řadit pod správný strom. Zpočátku některé děti nedokázaly odhadnout, u kterého období se zastaví. Snažila jsem se jim hned nesdělovat období, o které se jedná, aby ho z typických znaků samy rozpoznaly. Některé děti reagovaly hned, některé pomaleji a někomu se musel vyslovit název období, aby se dokázal správně přiřadit.

Motivačním směrem jsem děti vedla k překonávání překážek v podobě překážkové dráhy. Každé dítě chtělo zdolat úseky nástrah, aby se dostalo ke svému trůnu a mohlo vládnout. Dětem to pomohlo pochopit, co každé období skrývá, co se v každém ročním období odehrává. Také podle aktuální doby správně uhodly, jakému období by mohly vládnout.

Cílem poslechové aktivity Poznej roční období bylo vnímat, jak na nás působí různé melodie a zvuky, jak na nás působí tématicky k ročnímu období. Při poslechu hudby bylo u dětí vidět prožívání pocitů ze skladby. Na všechny skladba působila stejně. Při zpětné vazbě jsme usoudili, že léto je pro nás daleko veselejší než zima, ale hudebně to na nás působilo naopak.

Hra Proměnlivé období napomohla k pochopení typických znaků období a jeho veškerého dění. Všechny děti dokázaly správně reagovat. Poznaly, když přišla jejich chvíle. Podle barvy také zhodnotily, jaké představují roční období.

Při použití přírodních materiálů jsem měla pocit, jako by děti roční dobu opravdu prožily. Viděly, co každé období skrývá, jak se chová. Děti po realizaci sdělovaly své pocity, v jakém úseku se cítily nejvíce příjemně. Dokázaly zhodnotit po čem co přijde, a pojmenovat, jakým obdobím právě procházejí.

Výtvarná aktivita Roční strom působí jako společný artefakt napříč ročním obdobím. Každé dítě mělo volbu vybrat si barvu, která je mu příjemná. Po vybrání individuálně

řeklo, co za období si vybralo, co se mu na něm líbí a co je pro něj typické. Aktivita napomohla k pochopení roční doby s jejími typickými znaky.

Rozbor měsíců v mateřské škole mi přišel náročný. Děti byly nesoustředěné, nedokázaly si moc představit, co se pod jakým měsícem skrývá. Tímto úkolem jsem chtěla zjistit, jak děti měsíce vnímají a chápou. Ujistila jsem se v tom, že není nezbytné děti zatěžovat s měsíci v roce, jelikož podle mě je to nad rámec jejich chápání.

Děti milují masky, rádi se vžívají do jiných rolí a k tomu jim napomohla aktivita Roční rej. Výběr masek byl jednoznačný. Tato aktivita dětem napomohla v přemýšlení o tom, co období, které právě nosí, má na starosti. Všechny děti dokázaly pojmenovat roční období, jejich typické znaky, určily jejich počet a znaly posloupnost.

Obrázek 4: Stromy – roční období.

2.5 Ověření efektivity projektu

Před zahájením projektu jsem realizovala pedagogickou sondu ve dvou třídách mateřské školy pomocí rozhovoru s předškolními dětmi. Zjišťovala jsem, jak chápou pojem čas, a dokážou se v něm orientovat. Zjištění jsem prováděla pomocí rozhovoru, který jsem realizovala ve dvou třídách v počtu deseti smíšených dětí v průběhu měsíce září. Rozhovor s jedním dítětem trval cca 45 minut a probíhal individuálně a zábavnou formou s využitím pomůcek zaměřených na čas. Byl realizován ve dvou třídách, v klidové místnosti u stolu s připravenými materiály. Rozhovor probíhal se všemi dětmi individuálně. (ukázkou rozhovorů jsem zahrнула do přílohy bakalářské práce) O rozhovoru jsem si vedla poznámky a následně jej vyhodnotila. V každé třídě jsem pracovala s deseti dětmi ve věku pět až šest let.

2.6 Otázky k rozhovoru s dětmi

Otázka 1	Co je dnes za den?
Otázka 2	Jaké máme dny v týdnu?
Otázka 3	Dnes se seznámíme s pojmem čas, jak můžeme čas měřit?
Otázka 4	Myslíš si, že je čas užitečný?
Otázka 5	Jaké máme roční období?
Otázka 6	Co děláme na jaře, v létě, na podzim, v zimě?
Otázka 7	Jaké roční období máme teď?
Otázka 8	Jak jdou činnosti za sebou – ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer
Otázka 9	Znáš nějaké hry, kde můžeme čas využít?

Tabulka 1: Otázky k rozhovoru s dětmi

2.7 Výsledky rozhovorů před projekty třída A

1	8 dětí z 10 nemělo problém s pojmenováním, co je za den. Zbylé 2 děti dokázaly určit den podle činnosti, kterou ten den vykonávají.
2	Všechny děti dokázaly vyjmenovat dny v týdnu a určit jejich počet.
3	Dle pomůcek všech 9 dětí s výjimkou jednoho dokázaly pojmenovat hodiny a říct k čemu slouží.
4	6 dětí uvedlo, že je čas důležitý na vstávání a na měření, zbylé 4 děti nevěděly, k čemu by mohl být čas užitečný.
5	Všechny děti pojmenovaly roční období tak, jak jdou za sebou a určily jejich počet.

6	Podle pracovního listu 8 dětí správně přiřazovalo obrázky k ročnímu období s výjimkou Velikonoc, 2 dětem obrázky dělaly menší problémy.
7	Všechny děti pojmenovaly aktuální roční období.
8	6 dětem dělalo problémy podle kartiček seřadit posloupnost dne z důvodu jejich přehlčení, zbylé 4 děti zvládly seřadit kartičky bez problému.
9	8 z 10 dětí uvádí, že hry s časem neznají.

Tabulka 2: Výsledky dětí z třídy A

2.8 Výsledky rozhovorů před projekty třída B

1	2 děti z 10 dokázaly určit, co je za den, ostatní nedokázaly určit, nevěděly.
2	2 děti dokázaly vyjmenovat dny v týdnu, ostatních 8 dětí pouze s dopomocí.
3	Dle pomůcek 8 dětem nedělalo problém pojmenovat, k čemu hodiny slouží, zbylé 2 děti nedokázaly pojmenovat rozdíly mezi hodinami.
4	Všechny děti odpověděly, že čas je užitečný, protože nám ukazuje, kolik je hodin a díky němu víme, co kdy děláme.
5	6 dětem dělalo problém určit posloupnost ročního období, zbylé 4 dokázaly vyjmenovat bez problému.
6	8 dětí dokáže roční období pojmenovat a přiřadit k nim patřičné obrázky s výjimkou Velikonoc, zbylé 2 děti při přiřazování dělají chyby.
7	Pouze 2 děti dokázaly odpovědět správně, zbylých 8 dětí se inspirovalo výhledem z okna – venku nesvítí slunce, je zima.

8	8 z 10 dětí dokázalo poskládat obrázky tak, jak jdou činnosti za sebou, orientovaly se pomocí činností, které provádějí v mateřské škole.
9	7 z 10 dětí uvádí hry sportovní nebo hry na rozvoj pozornosti, kde se stopuje čas.

Tabulka 3: Výsledky dětí z třídy B

Následně jsem v jedné třídě pracovala s uvedenými projekty po dobu jednoho měsíce. Poté jsem opět s oběma desetičlennými skupinami dětí provedla závěrečný rozhovor. Tento rozhovor ukázal, jak projektové činnosti zaměřené na rozvoj vnímání času pomohly k lepší orientaci v časové posloupnosti těm, kterým byly činnosti nabízeny v porovnání s druhou skupinou dětí, která se projektu nezúčastnila. Projekty jsou zahrnuty v praktické části, ukázky rozhovorů a fotografie jsou obsaženy v příloze.

2.9 Výsledky rozhovoru dětí třídy A bez projektu po 4 týdnech

1	9 z 10 dětí dokáže určit, co je za den a spočítat na prstech.
2	Všechny děti dokážou vyjmenovat dny v týdnu a určit jejich počet.
3	Všechny děti dokázaly pojmenovat dle pomůcek hodiny a věděly, k čemu slouží.
4	5 dětí uvedlo, že čas je užitečný na vstávání, druhá polovina uvedla, že čas užitečný není.
5	Všechny děti dokázaly pojmenovat roční období a určit jejich počet.
6	Podle pracovního listu 8 dětí správně přiřazovalo obrázky k ročnímu období s výjimkou Velikonoc, 2 dětem obrázky dělaly menší problémy – beze změny.
7	Všechny děti pojmenovaly aktuální roční období.

8	5 dětí s pomocí menšího počtu obrázků dokázalo seřadit posloupnost dne, zbylých 5 dětí nedokázalo poskládat ani s menším počtem obrázků.
9	Děti uvádějí, že hry neznají.

Tabulka 4: Výsledky dětí z třídy A bez projektu

2.10 Výsledky rozhovoru dětí z třídy B po 4 týdnech projektů

1	Všechny děti dokázaly určit, co je za den.
2	Všech 10 dětí vyjmenovalo dny v týdnu bez problému.
3	Všichni pojmenovali dle pomůcek hodiny a dokázaly určit, čím se čas může měřit.
4	8 dětí z 10 uvedlo, že je čas užitečný.
5	9 dětí dokáže vyjmenovat roční období, u jednoho z dětí se stále plete posloupnost.
6	6 dětí z 10 dokázaly přiřadit typické věci ke správnému ročnímu období.
7	Všechny děti věděly, jaké roční období aktuálně máme a dokázaly ho pojmenovat.
8	Všechny děti pomocí menšího počtu obrázků dokázaly určit posloupnost dne.
9	Všechny děti uváděly hry, které byly využity v projektech.

Tabulka 5: Výsledky dětí z třídy B po projektech

Z uvedených tabulek vyplývá, že u dětí ve třídě A, kde se projekt nerealizoval, došlo k posunu pouze ve třech otázkách, a to vždy u jednoho dítěte z deseti sledovaných, zatímco ve třídě B, kde měly děti při prvním rozhovoru výrazně horší výsledky, došlo k následujícím zlepšením: U první otázky si zlepšilo odpověď z deseti dětí osm, u druhé

také osm, u třetí dvě děti. U čtvrté budeme-li brát v úvahu, že správná odpověď je, že čas je užitečný, tak dvě děti změnilo názor a o jeho užitečnosti pochybují, což lze vnímat i jako hlubší pochopení zkoumané otázky. U páté otázky se posunulo v odpovědích šest dětí – všechny bezpečně vyjmenují roční doby a charakterizují je. U šesté otázky již šest dětí dokázalo přiřadit konkrétní obrázky k ročním dobám včetně obrázku Velikonoc, které jim předtím dělaly problémy. V sedmé otázce došlo k velkému posunu, z původních dvou dětí nyní dokázaly všechny pojmenovat, jaké roční období aktuálně je. V osmé otázce s dopomocí menšího počtu obrázků se zlepšily dvě děti. V deváté otázce zbylé tři děti dokázaly uvést hry podle realizovaných projektů. Jsem si vědoma toho, že právě skutečnost, že ve třídě A bylo vnímání času na vyšší úrovni než ve třídě B, měly děti ze třídy B více možností ke zlepšení, přesto považuji projekt za velmi úspěšný.

ZÁVĚR

Pozorováním a srovnáním výsledků rozhovorů vedených v obou skupinách (s realizovaným projektem B a kontrolní A) jsem dospěla k závěru, že děti ve věku pět až šest let se zvládají orientovat v čase, jestliže je tato dovednost procvičována opakovanými činnostmi, při kterých je využito vhodných pomůcek. Projekty ve třídě B, kde byly realizovány, podpořily úspěšnost dětí v časové orientaci. Děti, u kterých byl projekt realizován, a které původně patřily do slabší skupiny, se dokázaly po ukončení projektu vyrovnat dětem, které na tom byly původně s orientací v čase o něco lépe. Výsledky rozhovorů po projektu byly u dětí z třídy „bez projektu“ stejné či minimálně odlišné a u dětí z třídy „s projektem“ činnosti napomohly k lepšímu rozhodování a k uvědomění si důležitosti časových úseků. Projevilo se zlepšení ve znalosti průběhu celého dne od rána do večera, ve schopnosti vnímat, co bylo dříve a co později. Ve skupině dětí, se kterými jsem pracovala, se zlepšilo uvědomění si dnů v týdnu, měsíců v roce, změn a posloupnosti ročních období. Mé působení v mateřské škole bylo soustředěné do jednoho měsíce z důvodu potřeby realizace před začátkem akademického roku. Týdenní projekty byly strukturově plánované tak, aby odpovídaly realizovanému času. Dospěla jsem při evaluaci rozhovorů k názoru, že činnosti týkající se času by měly být propojovány s ostatním učením v průběhu celého roku, dítě si pak znalosti této oblasti lépe osvojí a tyto znalosti budou rozšiřovány a upevňovány průběžně. Mám obavu, že pokud by se skupinou B nebylo dále pracováno, stagnovala by v rozvoji obdobně jako skupina A, a lze předpokládat, že naučené vědomosti, které děti nebudou používat, zapomenou. Proto si myslím, že v mateřských školách by mělo být samozřejmostí, že si učitelka s dětmi na začátku dne poví, co je za den, roční období, měsíc, často se tyto oblasti propojují i s počasím a v mnoha mateřských školách je tento „rituál“ již zavedený. Pro dítě jsou tyto časové sledy lépe uchopitelné formou nenásilného učení. Jako doporučení pro rozvoj vnímání času u dětí předškolního věku bych využila práci s obrázky, zapojení řeči s pohybem (viz básničky, písničky) a využití vhodných pomůcek směřující dítě ke hře s časem.

Seznam použité literatury a zdrojů

- [1] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.
- [2] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0793-9.
- [3] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- [4] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Orientace v prostoru a čase pro děti od 4 do 6 let: kdy to bylo, kde se stalo, medvídek se zatoulalo*. Brno: Edika, 2012. Dětská naučná edice (Edika). ISBN 978-80-266-0022-0.
- [5] BURIÁNOVÁ, Jana, Věra JAKOUBKOVÁ a Hana NÁDVORNÍKOVÁ, ed. *Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2002. ISBN 80-86307-03-4.
- [6] DOYON-RICHARD, Louise. *Hry pro všestranný rozvoj dítěte*. Přeložil Miloslava LÁZŇOVSKÁ. Praha: Portál, 2003. Nápady – hry – tvořivost. ISBN 80-7178-754-x.
- [7] DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9.
- [8] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.
- [9] Kalendář: Kalendar. *Pinterest* [online]. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/480196379008133819/>
- [10] KASLOVÁ, Michaela. *Předmatické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2010. ISBN 978-80-86307-96-1. Benny Blu čas- měřitelný, ale neuchopitelný - Večeřová (přeložila) - (zahraniční z Německa)
- [11] KOHOUTEK, Rudolf. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001. ISBN 8072042009.
- [12] KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4142-0.
- [13] KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4.
- [14] KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8163-5. Teorie a praxe projektové výuky – Kratochvílová
- [15] KUCHARSKÁ, Anna a Daniela ŠVANCAROVÁ. *Bezstarostné roky?: kroky a krůčky předškolním věkem : poradenství pro rodiče*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 807183291x.
- [16] Masks: Carnevale. *Pinterest* [online]. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/480196379009523150/>
- [17] Masks: Carnevale. *Pinterest* [online]. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/480196379009523154/>
- [18] Masks: Carnevale. *Pinterest* [online]. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/480196379009523149/>
- [19] Masks: Carnevale. *Pinterest* [online]. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/480196379009523148/>

- [20] NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2011. Nahlízet – nacházet. ISBN 978-80-86307-87-9.
- [21] *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. In: MŠMT. Praha, 2018, 1.1.2018, s. 50 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39793/>
- [22] RUISEL, Imrich. *Inteligencia a myslenie: [riešenie závažných problémov ľudstva v 3. tisícročí závisí od schopnosti využiť našu prirodzenú inteligenciu]*. Bratislava: Ikar, 2004. Pegas (Ikar). ISBN 8055107661.
- [23] OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Praha: Portál, 2003. Kurikulum předškolní výchovy. ISBN 80-7178-847-3.
- [24] OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8. Vývojová psychologie – Vágnerová
- [25] PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 4., v nakl. Portál 3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-x.
- [26] SVOBODOVÁ, Eva. *Obsah a formy předškolního vzdělávání*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7040-940-4.
- [27] STERNBERG, Robert J. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-376-5.
- [28] TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.
- [29] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783080.
- [30] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [31] VYGOTSKIJ, Lev Semenovič. *Psychologie myšlení a řeči*. Vyd. 1. (jako komentovaný výbor, celkově v češtině 3.). Praha: Portál, 2004. Psychologie (Portál). ISBN 80-7178-943-7.
- [32] VYGOTSKIJ, Lev Semenovič. *Psychologie myšlení a řeči*. Vydání druhé, upravené (jako komentovaný výbor, celkově v češtině čtvrté). Praha: Portál, 1976. ISBN 978-80-262-1258-4.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Den, měsíc a období	35
Obrázek 2: Posloupnost dne	42
Obrázek 3: Zvířecí puzzle	46
Obrázek 4: Stromy – roční období.	55

Seznam tabulek

Tabulka 1: Otázky k rozhovoru s dětmi	56
Tabulka 2: Výsledky dětí z třídy A	57
Tabulka 3: Výsledky dětí z třídy B	58
Tabulka 4: Výsledky dětí z třídy A bez projektu	59
Tabulka 5: Výsledky dětí z třídy B po projektech	59

Seznam příloh

Příloha: Fotografie z realizace projektů

Příloha: Fotografie z realizace projektů

Fotografie 1: Využití kalendáře

Fotografie 2: Využití kalendáře

Fotografie 3: Co je to čas – práce s budíkem

Fotografie 4: Počítáme dny v týdnu

Fotografie 5: Hra na loupežníka

Fotografie 6: Hra na loupežníka

Fotografie 7: Sluníčko už vychází

Fotografie 8: Hodinář

Fotografie 9: Slunce nebo měsíc

Fotografie 10: Slunce nebo měsíc

Fotografie 11: Den a noc

Fotografie 12: Den a noc

Fotografie 13: Den a noc

Fotografie 14: Den a noc

Fotografie 15: Stroj času

Fotografie 16: Stroj času

Fotografie 17: Roční hodiny

Fotografie 18: Roční hodiny

Fotografie 19: Putování jarem, létem, podzimem a zimou

Fotografie 20: Putování jarem, létem, podzimem a zimou

Fotografie 21: Putování jarem, létem, podzimem a zimou

Fotografie 22: Cesta přírodou

Fotografie 23: Cesta přírodou

Fotografie 24: Roční strom

Fotografie 25: Roční strom

Fotografie 26: Roční rej

Fotografie 27: Individuální práce při rozhovoru

Fotografie 28: Individuální práce při rozhovoru

Fotografie 29: Individuální práce při rozhovoru

Fotografie 30: Individuální práce při rozhovoru